

A csendőr kézikönyve.

Szeged, 1894, Várnay Könyvkiadó. 62 p.

(Egybekötve az „*Utasítás a táborig csendőrség részére kérdésekben és feleletekben.*” c. könyvvel, a külső borítólapon „*Csendőr kézikönyve és Tábori csendőrség*” címmel.)

TARTALOMJEGYZÉK

(a lapszámok a könyv oldalaira és nem a pdf oldalakra vonatkoznak!)

Irányelvek a tűzesetek kiderítéséhez.....	2
A házkutatásról.....	11
Mit értünk házkutatás alatt?.....	12
Melyek azon esetek, amelyekben a csendőr házkutatást tarthat?.....	13
Eljárás a házkutatásnál.....	17
A fogolykíséretéről	
A fogolykíséret két vagy több csendőr által.....	20
A fogolykíséret egy csendőr által.....	25
A foglyok átvétele és átadása.....	27
Foglyok megőrzése a csendőrségi állomásokon.....	28
Vásárfelügyeleti szolgálat.....	29
A csendőrség teendője a vásárt megelőző időben.....	30
A csendőrség teendője a vásár alatt.....	32
A csendőrség teendője a vásár után.....	40
Útlevel- és idegenrendészet.....	41
A belföldi forgalom.....	42
A határszéli forgalom.....	49
A hajózásról és folyamrendészetéről.....	53
Tartalom.....	63

A könyv a magyarországi *Hadtörténeti Intézet és Múzeum* könyvtárának gyűjteményébe tartozik (20.415).

A digitalizálás az intézmény főigazgatójának engedélyével

és azon cél támogatásával történt, hogy

a *Magyar Királyi Csendőr Bajtársi Közösség* és

a *Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság*

közös erőfeszítésével a Magyar Királyi Csendőrség (1881-1945) hányattatott

sorsú korabeli szakirodalma digitalizálva interneten elérhetővé válják.

Közös célunk az, hogy a M. Kir. Csendőrség politikai felhangoktól mentes

megismertetése által hozzájáruljunk ezen nemzeti rendvédelem-történeti

örökségünk gazdag tapasztalatainak felhasználásához a közbiztonság és

nemzetünk fejlődésének elősegítése érdekében.

This book belongs to the library of the *Hungarian Military Institute and*

Museum, and it was copied and posted on the Internet with their

permission to the *MKCsBK* and the *Szemere Bertalan Magyar*

Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. Their mutual goal is to

facilitate the exposure of the objective truth, free of political agenda,

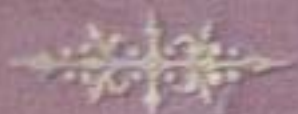
regarding the Hungarian Royal Gendarmerie (Magyar Királyi Csendőrség)

in the hope of making this valuable national heritage useful for the

protection of person and property of the rural areas, so necessary for peace

and progress.

CSENDŐR
KÉZIKÖNYVE
ÉS
TÁBORI CSENDŐRSÉG.

A CSENDŐR
KÉZIKÖNYVE.

UTÁNNYOMÁS ÉS ÁTDOLGOZÁS A KIADÓNAK FENTARTVA.

SZEGED, 1894.

KIADJA VÁRNAY L. KÖNYVKERESKEDÉSE

4. VI. 1.

Irányelvek a tüzesetek kiderítéséhez.

Azon rendkívül érzékeny és nagy kár méltánylása következtében, melyet a tüzesetek ritkábban az emberi élet, de oly gyakran és nagy mérvben a vagyon megsemmisítése körül okoznak, s mely tüzesetek néha — mint a lefolyt 1887-ik évben is — járványszerűleg dühöngve, a közjólétet aláásó országos csapásként jelentkeznek: a magyar büntető törvénykönyv a szándékos gyújtogatást büntettnek, a gondatlanságból okozott gyújtogatást pedig vétségnek minősítve; szigorú fenytésekkel sújtja azt, ki ily szerencsétlenségnek akarattal vagy gondatlanságból előidézője. Ebből kifolyólag kötelessége tehát a csendőrségnek minden tüzesetben kinyomozni, hogy forog-e fenn tiltott cselekmény s ki ellen irányul a jogos vád.

Hogy mily nagy nehézséggel jár a tüzesetek kiderítése, azt a szolgálat tapasztalatai is bizonyítják. Ennek oka egyrészt épen a tüzeknél fenforogható sokféle keletkezési ok s ennek következtében a nyomozásnál nélkülözött kiindulási alap; másrészt azonban a járőrök részéről a legtöbb esetben tanúsított tájékozatlanság és áttekintés hiánya. Ezen hiányt lehetőleg pótolni célja e soroknak, a gyakorlati szolgálat tapasztalataira alapultan világosságot hozni a szolgálat eme nehéz és fontos ágazatába s tisztázva az eshetőségeket, megállapítani nagyjában azon irányokat és feltevéseket, a melyek ily esetek kiderítése körül létjogosultsággal mert valószínűséggel bírnak, — bár a gyakorlati szolgálatban fordulnak elő esetek, midőn az adott helyzetben a járőr kénytelen, hogy az élet az ő számlálhatlan és változatos esélyeivel ismét egy oly újabb bonyodalmat dobott elébe, melylyel szemben minden előrelátás gyarlónak bizonyul s melyre előre ki sem gondolt, mert nem is gondolhatott és ezzel szemben kénytelen minden utmutatás hiányában csupán saját leleményességébe vetni bizalmát és reményét.

Épen ezen okból az alábbi fejtegetések csupán a rendes viszonyokra vonatkoznak, tehát azon tüzesetekre, melyek a falvakban és pusztákon leggyakrabban szoktak előfordulni,

s mellőzve ezuttal a tüzeseteknél való segédkezés mikénti fogantatásának tárgyalását, csakis azon bűnügyi mozzanatok kiemelésére szoritkozik, melyek a tüzesetek körül mutatkoznak.

A hazánkban fenforgó sajátságos viszonyok között kiváló figyelmet érdemelnek a szolgálati tapasztalaton alapuló következő észleletek:

A járőr helyesen cselekszik, ha addig, míg a tűzoltás tart s már eleitől fogva valami kézzelfogható irány a nyomozásra elő nem került s elő nem adódott, ha — mondjuk — a segédkezés alkalmával, néha a tűzoltásnál rendszeren közvetlenül közre nem működő s mérsékelt távolságban a tűzhelyet környékező nép. tulnyomólag nők és gyermekek között is megfordul s feltűnés nélkül megfigyeli szavaikat. Bár eleinte itt is csupa találgatást hall, mégis előbb-utóbb az ezerszemű közönség között, ha egyáltalán történt valahol és valaki által a tűz kiütésére vonatkozó megfigyelés, ez emlegetés tárgyává válik s ha nem is mindig igaz, s ha nem is volt a nép gyanuja mindig azonnal beigazolható, mégis nagyon sok esetben a legvalószínűbb nyomon jár.

A járőr a tüznél, a mennyire lehetséges a kiütés helyénél keres oly nyomokat s bűnjeleket, melyek a nyomozásra fontosak és döntők lesznek. Ha ilyen nem létezik — mint a hogy ritkán is elmarad, mivel a gerjesztett tűzben ez is megsemmisül — akkor a kiütés mikor, hol keletkezte iránt szerz magának bizonytságot s azon kározt, hol a tűz kiütött, s hozzátartozóit kérdezi ki először, azután közvetlen a szomszédokat s azokat, kik a tűz első kifejlődésének közvetlen tanúi valának. Ha mindezekről határozott értesítést nem nyer, úgy a szabályszerű, alapos messze kinyuló nyomozást kell megindítania, mely bár ha az első alkalommal sikertelen is maradna, mégis időközökben, ugyis mint kiderítetlen közbiztonsági zavarra, a járőrök figyelme ismét ennek kinyomozása felé irányuljon annál is inkább, mert bűneset vagy vétkeesség esetén a bűn vagy vétség keletkezésének titka a legkülönbözőbb uton-módon kiszivárog s bizonyos idő multával mind több egyén birván róla tudomással; alkalomadtán jóhiszeműleg is, mint már lejárt közönyös dolog, avagy mint bizalmas közlemény a járőr tudomására jut s ily módon a nyomozás újra felvétele a rég óhajtott eredményt érheti el.

Ismételten hangsúlyoztatik tehát, hogy a nép sejtelve nem megvetendő utmutatás a nyomozás irányának megválasztásánál, különösen ha annak megérésére egy-két napi idő engedtetett s a nyomozás ekkor azután erélylyel indittatik meg. Mert, mint mondva volt, a legritkább esetek közé tartozik az,

hogy a tűznek gonosz szándékból ki által történt szitása rögtön, még az égés alatt, de még közvetlen utána is kiderül. Ily elvetemedett gonoszsággal végrehajtott tüzesetek a legjobb esetben is csak bizonyos idő lejárta után gyermek, asszony és ital vagy boszu útján derül ki.

Másrésről azonban nincsen ezzel az mondva, hogy a nép gyanuja bírálathoz nélkül elfogadható; a járőr általában csakis a saját meggyőződése alapján jár el s mielőtt valamely fontos elhatározást fogantatna, jól latolja meg a körülményeket s csupán a létjogosultsággal bíró feltevések avagy más meglévő közvetlen vagy közvetett bizonyítékok alapján intézkedik.

*

Ezek előrebocsátása után áttérve a részletekbe, felállíthatjuk azon elvet, hogy minden tűz csak a következő négy okok egyikéből keletkezhet:

1. elemi csapás; —
2. gondatlanság- vagy vigyázatlanság; —
3. haszonleső számitásból és
4. boszúból eredt gyújtogatásból; —

Ad 1. Hogy valamely tüzesetnek az oka elemi csapás-e? — azt a járőr minden fáradság nélkül megtudhatja, mert az elemi csapás békés körülmények között csakis mint villám szerepel. Zivatarok alkalmával általánosan szemlélhető volt a becsapás, s így ha az ezt elszenvedett épület vagy tárgy nyomban reá kigyul, mindenki előtt világos lehet, hogy itt a tűz oka a villám volt s így kárért kit sem lehet terhelni.

Ad 2. Nehezebb már azon tüzek kiderítése, melyek vigyázatlanság vagy gondatlanság következményei. Az okozott kár miatti lelki furdalások, a büntetéstől, az emberek haragjától való félelem, az ennek folytán való hallgatás s a hozzátartozóknak hasonló indokokból való némasága, figyelésre nem alkalmas idő- és helyviszonyok stb. stb. mind megannyi ok, hogy bár kiütött és pusztított a tűz: mégis azt, hogy ki az okozója, a legritkább esetben lehet kideríteni.

Hozzávetőleg mégis a következő okok egyike szerepelhet a gondatlanságból vagy vigyázatlanságból keletkezett tüzek kiütésénél:

a) A *gyermek*ek a tüzesetek hatalmas százalékának okozói. A mezőre munkába távozott szülők a gyermekeket otthon felügyelet nélkül hagyják, ezek pedig a kezök ügyébe akadt — mert nem számukra hozzáférhetlen helyre eltett — gyufával játszva, az ösztönből kedvelt tüzet rakják, tekintet nélkül, mert nem képesek felfogni, hogy arra alkalmas helyen-e?

Oly vidéken, a hol a sertéseket pörkölik, a gyermekek rendszeren azt utánzandók, szalmával tüzet csinálnak és pedig az elrejtettebb helyeken, például a csűrben, hol egyszersmind a hozzávaló szalma is meg van. Itt azután a tűz a felhalmozott szalmában elharapódzik s mivel e felett megijedt gyermekek széjjel szaladnak s a kiállandó büntetéstől félve, rejtőzve hallgatnak; a még azonnal tán elfojtható tűz széjjelterjedve, nyomornak és pusztulásnak lesz szülője.

b) Falvainkban kevés takaréktüzhelyet találhatunk, hanem kizárólag a nyitott tüzhely van alkalmazásban. — Az itt hagyott parázsok ugyancsak alkalmasak arra, hogy — különösen télen — a gyermekek vele játszásból tűzkarikákat hányva, gondatlanságból elhányják s így a falusi, többnyire szalmafedelű házak, takarmány vagy tengeri-szár boglyák stb. gyakran ettől fognak tüzet.

c) Nyáron, midőn a termés a mezőről behordatik s a felszaporodott munkát nappal nem győzván, a lerakodást éjjel is gyertya, lámpás vagy más világító eszköz mellett folytatják, a szekéren a felrakáskor, a behozatalkor és lerakásnál a dohányzó egyének gondatlansága vagy vigyázatlansága a magukkal hordott gyúszekerek gondos megőrzésénél; némely vidéken divó azon szokás, hogy a kalap zsinórja vagy szalagja mellé bedugdosva hordják a gyufát, — okozza, miszerint a gyúszek kihull, a dörzsölés következtében meggyúl s rendszeren lappang a betakarított termésben, míg végre órák, gyakran napok múlva azután kitör a láng. Innen van az, hogy a takarításkor járványszerűleg lép fel a tűz s úgy kiterjedésére mint az okozott kárra nézve a legsúlytöbb csapást méri a nemzeti vagyonosságra.

d) A nyomtatási, cséplési stb. csürmunkáknál a pipálás sok helyt betiltva nincs, vagy ha igen, akkor is eldugva megteszik ezt a dolgosok s épen ez a baj, hogy a rajtakapástól félve, a tüzes pipát nem dugják testök mellé az ing mögé vagy zsebbe, hanem gyorsan bárhová, sokszor olyan helyre, hol a takarmány vagy szalma tüzet foghat tőle ép úgy, mint a gondatlanul eldobott gyufavégtől is.

e) Daczára, hogy a kéménytisztogatás a belügyminiszter által 1868. évi 4209. sz. a. kelt rendelettel tűzrendészeti szempontból meg lett hagyva s annak havonként legalább egyszeri, sőt a helyi körülmények, szokások a lakosok foglalkozásához képest esetleg többszöri foganatosítására mindenki kötelezve van; mégis a mi viszonyaink között ezen rendeletnek pontos betartása nem mindenütt mutatható fel s mi természetesebb, mint hogy a nyitott tüzhelyről az alacsony — már

régebben nem tisztított s így vastag koromu — kéménybe felcsapódó láng és hő ezt könnyen meggyújtja. Sok a kéménytűz, de ez elharapódzva, különösen a vályogolt fakéményeknél a legtöbb helyen nem cseréptetőt s vele együtt a házat is megfogja s elhamvasztja. Hasonló okból a konyhai sütés-főzés alkalmával tulhajtott tüzelés, nem ritkán a zsír kigyuladása is oka sok tűzbajnak, valamint különösen a kenyér-sütésnél követett azon gondatlanság, hogy a hamut egyszerűen a szemét- vagy trágyadombra szórják, holott abban mindig feltűnően sok ideig tarthatja magát a parázs, sőt a légtől zárva napokig elpislog, míg azután ha véletlenül egy erősebb szél felkapja s nádra, szalmára vagy rőzsére, avagy általában gyúlékony anyagra viszi: kész a tűz, mi annál végzetesebb, mivel a kenyér-sütés éjjel vagy kora hajnalban történik s így a lakosok vagy még alusznak, vagy a gazdaközönség az istállóban gondozza marháit s a tűz rendesen csak már kiütése után, midőn nagyon elmérgesedett, vétetik észre,

f) Ugyancsak a padláson, az istállóban való pipázásnál, avagy a világítás körül elkövetett vigyázatlanságnak is sok tűz lesz okozatja.

Összegezve tehát a mondottakat, állíthatjuk, hogy a vigyázatlanságból vagy gondatlanságból keletkezett tűz okozói a gyermekek, a világító szerek felületes kezelése, a pipatűzre való nem ügyelés, kéménygyúlás, tulhajtott tüzelés és kiszórt hamu.

Ezek alapján tehát a járőr, ha sem a számításból, sem pedig a boszúói eredő gyújtás gyanuja nem forog fenn: a legközelebb első fenntebbi észleletek azon módján indul, mely a viszonyoknak, helynek, időnek és évszaknak legjobban megfelel s melyre utmutatást magának még a tűzoltás ideje alatt, avagy közvetlenül utána már szerzett.

Ne feledje továbbá a járőr, hogy a szomszédok vagy véletlenül arra járt egyének akaratlanul is tanui lehetnek oly jelenségeknek, mik később a vizsgálat eredményes folytatására döntő súlyuak.

Természetes, hogy ha az adott irányok egyike nem válna be, a nyomozást kiterjeszti a másik feltevésre s így fáradságot nem kimélve, kitartással végre célzott mégis fog érni.

Ad 3. Ha a gyanu haszonleső számításból eredett tüzet sejtet: a járőrnek fölötte óvatosan, ügyesen, de erélylyel és kitartással kell a nyomozást ez irányban felvenni.

Két eshetőség áll előtte: az egyik, hogy vagy maga a károsult követte el a gyújtogatást, a másik, hogy ezzel egymás egyént bizott meg. Mindkét esetben a károsult szemé-

lye a központ, a mely körül forogjon a nyomozás; az ő személyére tekintettel kell minden mozzanatot megbirálni. Az olyan esetek, midőn a tettes e cselekmény elkövetésénél megfigyeltetett: a legritkábbak közé tartozik, — sőt ellenkezőleg, el kell készülni arra, hogy a járőr előtt egy nagy furfanggal és előrelátással végbevitte, gyakran más ügyeletek háta mögé rejtett ténykedés áll, melyekkel szemben az eredményt csakis a leleményesség és kitartás adják meg.

E pont alatt ki kell emelni azon tapasztalati tény, hogy a tüzbiztosítások behozatala óta a tüzesetek száma mód felett megszorodott, jeléül annak, hogy itt nem csupán a véletlen az okozó, hanem a nyereszkeskedési szándék is nagy tényező. Ha értéken jóval felül biztosított tárgyak gyúlnak ki: gyanus dolog s nagyon alapos nyomozást érdemel. Oly esetekben tehát, midőn az öngyújtás gyanuja forog fenn, a járőr a tüzeset után meggyőződést szerez magának a biztosítás egész állásáról, mihez az illető biztosítási ügynökségek már saját érdekükben is készségesen segédkezet nyújtanak, s ha a fennebbi értelemben gyanus dolgot észlel, akkor ez irányban a következő módon folytatja a puhatolást.

Kinyomozza, hogy a károsult anyagi viszonyai milyenek, hol vannak és mennyi adósságai, hol volt a tűz kiütése előtt, hol a kiütésnél, mily kedélyváltozás volt rajta észlelhető, nem-e volt feltűnő nyugodt, avagy ellenkezőleg tulságosan megindult, mi tettetés is lehet, mit tett a mentés érdekében, általában pedig mily magaviseletet tanusított a tűz alatt. A tűz előtt nem szerzett-e be valahol gyújtó anyagot, kanóczot, lőport vagy égőfolyadékot, a melyek segélyével esetleg a gyújtás eszközöltethetett. Mit tett, hol járt a tűz után. A tüzet megelőzőleg nem helyezett vagy küldött-e el tárgyakat idegenekhez s így tehát előre tudni látszott a bekövetkezőket. A káros háznépe mit tud mondani az esethez, mily magatartást tanusítottak a tűznél, a mentés körül, különösen ha nős az illető, mint viselte magát neje, kivel valószínűleg előre közöltetett a bekövetkezendő eset. A tűz után a káros magatartása a biztosítási összeg folyóvá tétele körül.

Az is előfordul, hogy a káros a tűz kiütése előtt napokkal el is utazik, de felhasználva a viszonyokkal való ismeretséget, alkalmas időben, más által észre nem véve, visszalopódzik, a felgyújtást eszközli s ismét eltűnik, hogy bizonyos idő multán hazajöve, a súlyos veszteség felett tettette nagy meglepetést és fájdalmat szinleljen. Ily esetben az állítólag távolvoltnak minden tartózkodási idejét hitelt érdemlőleg, ha kell folytatva és kiterjesztve a puhatolást a legtávolabbi helyekig is, ki kell

mutatnia. A hivatkozott tanuk hitelességének kétségen felül kell állania s ha gyanu forog fenn, hogy az illető hamis tanukat szerzett vagy szerezni szándékozik, akkor a letartóztatás által kell megakadályozni az összebeszélést.

Ugyanezen eljárás követendő a káros hozzátartozóival, valamint cselédeivel szemben is, különösen utóbbiakkal azon esetben, ha — mint gyakran előfordul — jutalom fejében egy ily bizalmas egyéne által eszközölteti a felgyújtást.

Természetes, hogyha a nyomozás eredményt nem is mutathatna fel rögtön, a megfigyelés feltűnés nélkül folytatózó s a tapasztalt magaviselet, életmód mindmegannyi adatként használandó fel a rejtély felderítésére.

A gyermekek felette alkalmasak minden bűnügyben a bementásokra, a mennyiben előttük azon önámítással, hogy hisz a gyerek ugy sem tudja mit jelent ez vagy ama cselekmény vagy szó, nem óvakodnak — a közös egyetlen szoba természeténél fogva is — előttük, szemök láttára vagy fülök hallatára elkövetni vagy megbeszélni bűncselekményeket; s épen azon okból azután, hogy a gyermek ezek horderejét be nem láthatja, ha valaki kérdezi, kivel rokonszenvez, vagy ki rokonszenvét ha pillanatra is megtudta nyerni: ennek a láttottakat és hallottakat őszintén elmeséli.

Sohasem feledje azonban a járőr, hogy senki sem tartozik hozzátartozóira terhelőleg vallani s így a gyermekeket hozzátartozóik előtt akár csak erős rábeszéléssel is ez irányban faggatni nem célirányos sőt tiltott, szabályellenes eljárás.

Ad 4. A boszúból való felgyújtás — sajnos — hazánk egyes vidékein rendszeresen üzetik. Az élet az ő ezer esélyeivel eszközli, hogy a legkülönbözőbb indokokból keletkezett boszuját kielégítendő, felgyújtja egyik ember a másik ember-társának vagyonát, elkövetve így egyikét a legsúlyosabb bűnöknek.

Fel lehet tenni a legtöbb esetben, hogy a károsult a majdnem kivétel nélkül előfordult előzményekből nagyjában sejtheti a tűz okát s körülbelül a tetteit is. Egy, a megelőző összetűzésnél vagy később elejtett szó, fenyegetés, állandó ellenségeskedés, a vidéken szokásosan követni szokott ezen boszumód mindmegannyi eszköz a kiderítéshez. Ily esetben az előzmények alapos ösmérete szükséges a járőrnek, nehogy a szenvedett kár felett nem rendes kedélyállapotban lévő egyén vak indulata után menve, az esetleg ártatlanul gyanúsítottat zaklatva, az erre fordított időben adjon előnyt az igazi tetteknek a bizonyítékok elenyésztetésére. Kikérdezendő tehát az előzményekre a káros, hogy hogyan keletkezett a harag közte

és a gyanusított között, milyen viszonyban voltak ezelőtt egymással, mire állapítja gyanuját, szólott-e a gyanusított valamikor bűnös tervéről, elárult-e erre vonatkozólag más előtt is és hol valami szándékot; fenyegetődött-e és kik előtt; a tanuk szintén kikérdezendők s lehetőleg élethűen való előadásra kérendők fel. Ha a gyanusított a tüzzel egy időben valahová huzamosabb időre avagy napokra is elutazott vagy h iradás nélkül távozott, joggal gyanus, épen úgy, mintha — midőn az egész község a tűzhöz siet s ott van, — ő tette a tüzet észre sem vette volna, vagy nem tudva érdeklődni ily szerencsétlenség iránt, nyugodtan tovább folytatja dolgát avagy tovább tétlenkedik. Ha állítólag távol volt a tűz idejében, kikérdezendő, hogy hol volt a tűz alkalmával, hol a tűz előtt stb. stb. épen úgy, mint a 3. pont alatt a károsult, ki öngyujtogatással van gyanusítva. Hozzá tartozói szintén kikérdezendők, valamint a szomszédok is az általok esetleg észlelt gyanus körülményekre.

Az is megtörténhetik azonban, hogy a gyanusított nem személyesen, hanem erre felbérelt egyén által követtette el a gyujtogatást. Tudvalévő, hogy léteznek ily közártalmuak, kik néhány frtnyi jutalomért ezen bűnre üzletszerűleg vállalkoznak s összeköttetéseiknél fogva távolabb tájékról is felkeres tetnek ily vállalatra való megnyerés végett. Bár nem éretett még tetten, s tán nem is bűnhődött még hasonló bűnökért; mégis általánosan rebesgeti a nép ily tulajdonságukat s ritkán ártatlanul. Kikutatandó tehát, hogy vajjon ezen egyén — ki rendesen az iszákosságnak már áldozata s ezen szenvedélyét kielégítendő, az erre szükséges pénz megszerzésének módjában épen nem válogatós — nem-e költekezett a szokottnál jobban; kinek volt adósa s nem-e törlesztett adóságot; mivel pedig az ital a nyelvet feloldja, nem-e árult el valamit önkéntelenül is a későbbi vagy már elmúlt tüzre vonatkozólag egyes elejtett szavak, s az ily iszákosoknál ittas állapotban nem ritkán szokásos saját magukkal való hangos beszélgetés által. Ha a gyanusított ezen egyénnel a tüzet megelőzőleg érintkezett — mi kinyomozandó — s ezt különben nem szokta tenni, akkor ezen egyénnek a találkozás óta folytatott életmódja kipuhatólandó, hogy hol töltötte azóta ~~dejét~~ stb. stb. épen úgy járandó el, mint az fennebb a gyanusított boszuállónál előada ott. A hirtelen és erélylyel meg ejtett ház- és személymotozás nem ritkán a gyujtogatásnál használt vagy ezért jutalomképen nyert bűnjelvények megke ritését is eredményezheti s tanácsos is, mihelyt ily egyének ellen alapos gyanu merült fel, azt a bűnjelvényeknek a meg-

semmisítéstől vagy elrejtéstől való megmentése végett fogantatosítani.

Ki nem derített tüzesetek után ha gyanusítva lettek, de reájuk bizonyítani mit sem lehetett, az ily egyének is felügyelendőek, mivel előbb-utóbb általuk valami bűnjel, midőn már mindent elfeledettnek hisznek, előkerülhet, avagy elszólhatják magukat.

Hangsúlyoztatik, hogy felette óvatosan járjon el a gyanusítottak megbírálásánál s ne feledje a járőr, hogy ő mint pártatlan, a felek felett álló törvény embere, hivatva van higgadt megfontolással latolgatni a körülményeket s a szabályok értelmében amugy is elővigyázatra lévén intve minden feladás mérlegelésénél (lásd Á.t. szolg. határozványok 100. pontját); a jelen esetben sokszorosán forog fenn az ok az izgatott embereknek gyakran pillanatnyi ötletében támadt gyanuját óvatosan fogadni és minden esetre először puhatolni s csak valószínűség esetén járni el tovább a szabályok értelmében nyomozólag.

A nép, de kivétel nélkül a káros gyakran vádol az első jelindulásban ártatlanokat, vagy nem lehetetlen az sem, hogy véletlen esélyek felette összejátszanak a vád valószínűségére, de ily veszélyes órákban épen a csendőrség kötelessége ugy ezek, mint az ügy érdekében a valódi tényállás kiderítése végett higgadt, tárgyilagos és nyugodt, mindamellet határozott magatartást tanusítani s megovni ugy magát, mint másokat az e hirtelenkedéstől.

A csavargók által különösen a puszták és tanyák keresztetnek föl nagy előszeretettel. Neki legroszabb esetben a szalma és takarmány-kazlak is jó meleg éjjeli szállást nyújtanak, hol észrevétlenül meghuzhatja magát. Vigyázatlanságból, gyufának elejtése által, vagy mivel a nappal történt kéregetésnél e helyen durván elutasítottak, tehát boszúból, de gyakran indokolatlan pajkosságból is felgyujtják a kóbolók a kazalokat s az éj homályában eltűnnek s mivel senki által sem vétegett ott létők észre, pihenő helyök pedig elpusztult; nyomuk vész és nem is gyanakodnak rájuk. Épen ezen okból oly tüzeseteknél, melyeknek ily módon való keletkezése valószínű, a környéken található csavargókkal szemben kiméletlen szigorral kell eljárni s a tűz kiütése idejében hol történt tartózkodásuk hitelt érdemlőleg való bebizonyítására szorítandók akkor, ha ők a tüzet szenvedett pusztán vagy tanyán, avagy annak közelében megfordultak, a csürök alatt és boglyák között észleltettek. Ép ugy megállítandók, ha éjjel a tűz

irányából vagy az égő községből jönni láttatnak és reájuk is kiváló mérvben kiterjesztendő a nyomozási eljárás.

E pont alatt tartjuk megemlítendőnek a gyújtogatók egy nem épen ritka fajtát, kiknél a gyújtogatás iránti hajlam tulajdonképen betegség, s kik ezen végzeteljes betegségeknek maguk is áldozatai még másokat is, de beszámíthatóság nélkül, szerencsétlenné tesznek: ezek a tüzkórosok.

A tüzkórban szenvedők valódi átkai azon községnek, hol léteznek s ha időközönként ezen kór őket meglepi. Tény, hogy vannak oly szerencsétlen egyének, kiket a tüzláng szemlélésénél bizonyos kéjérzet fog el s nekik a lángnak nézése érthetetlen gyönyört nyújt. Még nem tudjuk e különös betegségnek okát találni, de tény, hogy az ily szenvedélynek rabjai, ha őket e kór meglepi, minden alkalmat felhasználnak nagy tűz élesztésére s ezen bűnös cselekményöknek kivitele körül a legkőrmönfontabb ravaszsággal járnak el. Ha tehát a járőr tudja — mint a hogy ily egyéneknek az őrskörletben létezéséről az őrsnek értesülve kellene lennie — hogy a tüzeset helyén ily tüzkóros egyén létezik, első sorban is ennek a tűz előtti hollétéről s minden idejének hol történt töltéséről szerez magának bizonyosságot s folytatja a nyomozást a tűzkiütéseig. Szükség esetén a gyújtószeret után megejtendő szigorú motozások adhatják meg a kiderítéshez a kulcsot. Ugyanis az ily betegek előtt rendszeren dugdossák hozzátartozóik a gyújtószeret, s ha azután az ily beteg mégis valahogy ilyest szerezhet, azt féltett kincs gyanánt rejtegeti az általa e célra kiszemelt, rendszeren félreeső helyen. Ugyanez értelemben, ha egy és ugyanazon községben, pusztán, tanyán vagy vidéken is, feltűnő gyakori a tüzeset s a lakosok nem állanak egymással oly ellenségeskedésben, mely a boszúból való gyújtogatást igazolhatná: majdnem biztosra vehető, hogy ily tüzkóros szerencsétlen keze működik közre. Ily kóros tünetekre az őrsnek folyton figyelni kell s ha a járőrök szolgálatban létök alatt olyféle megjegyzéseket hallanak, hogy valaki — többnyire a sefrdülő korban lévő gyermekek közül — a tüzzel mennyire szeret játszani vagy ok nélkül felesleges tüzet rakni stb., jegezzék fel az előjegyzési könyv számára, mert a fennebbiek értelmében később még nagy hasznát láthatják a nyomozás-soknál. Bár az ily betegek gyújtogatásai nem esnek a beszámíthatóság alá, mégis hozzátartozóit — kik rendszeren tájékozva vannak erről — méltán sújthatja a kötelező felügyelet elmulasztása miatt a vád, s ez alapon, ha a tűz okozójának egy ily tüzkóros bizonyult be, a nyomozásnak a hozzátartozók miként alkalmazott s végrehajtott felügyelet gyakorlásának

kipuhatolására kell átmenni, — de bebizonyított mulasztás esetén is a csendőrség működése ily esetben csak a feljelentésre terjedjen.

*

Hogy mi a járőr teendője a kiderített tüzeseti bűntények és vétségeknél a tettesekkel és esetleg megkerült bűnjelvényekkel, az eljárási szabályainkkal s a törvénnyel szemben nem szorul magyarázatra: itt teljes érvényben áll a letartóztatás és lefoglalás joga.

A házkutatásról.

„Az én házam, az én váram“ — egyik sokszor hangoztatott jelszava a személyes szabadság hiveinek. Valóban magasztos eszme, hogy a bár földhöz ragadt szegény állampolgár hajléka még a leghatalmasabbak, sőt maga az államhatalom előtt is szent és sérthetetlen legyen; kivéve természetesen azon eseteket, a melyekben a házjog védelmül még a hatalmasoknak sem szolgálhat. Ennek tudata az állam minden polgárát nemcsak emberi méltóságnak érzetére juttatja, hanem az ő egyéni jogait ily módon biztosító államhatalommal szemben minden áldozatra is készebbé teszi.

Ugyanazért minden rendezett jogállamban a magánlak szentségének minden jogtalan megsértése szigoruan büntetettik, s e tekintetben ugy a büntettekről és vétségekről szóló magyar büntető törvénykönyv, mint a nálunk érvénnyel bíró katonai büntető törvények is hasonlóképen intézkednek.

De ha a törvény azon állampolgárra, a ki polgártársát a házijog békés gyakorlatában megháborítja, szigoru büntetést határoz: bizonyára még sokszorta súlyosabban büntetendő azon közszolgálatban álló egyén, a ki ily jogtalanságot, hivatalos állásával visszaélve követ el, holott hivatalos állása őt épen arra kötelezné, hogy a megtámadott jogrendet mindenkor védelmezze.

A magyar királyi csendőrség szolgálati utasítása bizonyos esetekben megengedi a szolgálatot teljesítő csendőrnek, hogy szolgálati eredmény elérhetése végett házkutatásokat tarthasson. Mig azonban a házkutatás kellő pillanatban és azt indokoló körülmények között kötelességének tekintendő, addig az alapos indokok nélkül és tapintatlanul megejtett ily eljárás igen komoly beszámítás alá eső visszaélést képez, mely szigoru megtorlás nélkül egy esetben sem hagyathatik. A házkutatással való indokolatlan zaklatások ugyanis nem csupán az illető egyének személyes jogait sértik, hanem az összes la-

kosságnál az egész csendőrségi intézmény iránti idegenkedést, sőt ellenszenvet fölkelteni alkalmasok, vagy legjobb esetben is az illető csendőrök értelmi színvonalát tüntetik föl kedvetlen világításban, a mi szintén csak az intézmény tekintélyének csorbulását vonja maga után.

Fölöttéb szükséges tehát, hogy arra nézve, vajjon házkutatásnak mikor, ki ellen lehet helye, s hogy az egész eljárás mi módon történjék — minden csendőr teljesen tisztában legyen, s mindenkor szorosán az utasítások határozványaihoz alkalmazkodván, ez által ugy saját magát minden tekintetben fődözze, mint törvényszerű és tapintatos eljárásával a csendőrségi intézménynek is becsületet, elismerést, a lakosságnál bizalmat, rokonszenvet szerezzen.

A házkutatásra vonatkozó határozványokat a csendőrségi szolgálati utasításnak 43—48. §§-ai tartalmazzák. Lehető rövid és könnyen áttekinthető előadásra törekedve, e határozványokat néhány magyarázó megjegyzéssel az alábbiakban összefoglaljuk.

1. *Mit értünk házkutatás alatt?*

Házkutatás vagy házmotozás alatt a lakás vagy háztartáshoz tartozó helyiségek vizsgálatát értjük. (Szolg. ut. 43. §.)

A házkutatás hivatalos cselekmény; mint ilyen csakis *szolgálatban álló* csendőr által fogantatosítható, és pedig tisztán csak a közbiztonsági szolgálat, illetőleg az igazságszolgáltatás érdekében. A ki házkutatást bármiféle magántermészetű indokból tartana, ez által a büntető törvényekbe ütköző cselekményt követne el.

2. *Kiknél tarthat a csendőr házkutatást?*

Azon általános határozvány, hogy „a szolgálatban lévő csendőr felhívásának mindenki, legyen az akár polgári, akár katonai személy, utólagos panaszlási jogának fenntartása mellett engedelmeskedni tartozik“ (csend. szerv. ut. 9. §.) — miután a szolgálati utasításnak a házmotozásra vonatkozó §§-ai személyek tekintetében kivételt nem tesznek — a házkutatásokra nézve is mérvadó. Ennélfogva tarthat házkutatást a csendőr:

a) oly egyéneknél, a kiket valamely büntett vagy vétség elkövetésének, vagy az elkövetésben való bűnrészességnek gyanuja terhel;

b) olyanoknál, kikre nézve nagy mérvben létezik a valószínűség, hogy gyanus tárgyak birtokában vannak;

c) a kik ugyan a fennforgó esetben gyanu által nem

terheltetnek, de egyébként rendőri felügyelet alatt állanak s végre

d) még olyanoknál is, a kik ugyan sem gyanu, sem rendőri felügyelet alatt nem állanak, de alapos okok forognak fenn annak föltételezésére, hogy házukban — bár az ő tudtuk és beleegyezésük nélkül — valamely büntettes elrejtőzött, vagy hogy valamely bűncselekményből származó tárgyak oda rejtettek el.

Megjegyzendő, hogy a szolg. utasítás 45. §-a értelmében: „ha katonai vagy katonaság (hadtengerészeti vagy honvédcsapat) által megszállott épületben eszközlendő a házmotózás, akkor ez a laktanya-parancsnoknak bejelentetik, s egy kijelölt katonai közeg közbejöttével történik“. Ettől eltérésnek csakis a legsürgősebb esetekben lehet helye (pl. ha a csendőrség által nyomon üldözött veszélyes gonosztevő valamely katonai épületbe menekül, s az illető katonai parancsnokság a távolság vagy egyéb körülmények miatt azonnal nem értesíthető, a késedelem következtében pedig a gonosztevő megszökésétől lehetne tartani).

Katonaság által megszállt épületeknek tekintendők pl. a tiszti pavillonok; előbb polgári egyének által használt oly épületek, melyekben — ha a laktanya szüknek bizonyul — a legénység egy része állandóan vagy ideiglenesen elhelyeztetik, irodák, hivatalos helyiségek stb. Ellenben a katonai egyéneknek laktanyán s tiszti pavillonon kívül bérelt magánlakásaik nem esnek ugyanily szempont alá; minélfogva ezekben házkutatás előzetes bejelentés nélkül is tartható.

3. Melyek azon esetek, a melyekben a csendőr házkutatást tarthat?

Tarthat a szolgálatot teljesítő csendőr házkutatást:

1. az arra illetékes hatóságtól vett felhívás vagy birói végzés folytán (szolg. ut. 45. §.), és
2. saját hatáskörében.

Házkutatásnak rendszerint az 1. alatti feltétel alatt, míg a 2-ik módnak csakis kivételesen lehet helye.

Azon kivételes eseteket, a melyekben a csendőr házkutatást saját hatáskörében eszközölhet, a szolgálati utasítás 46. §-a a következőkép határozza meg: „A házmotózás a büntető eljárás érdekében és ha a késedelem veszélylyel jár, a közbiztonsági közegek által saját hatáskörükben is eszközölhető: ha valaki ellen elővezetési vagy elfogatási rendelet adott ki, vagy ha valaki büntethető tett elkövetésén éretik, vagy ha büntetendő cselekmény elkövetését terhelhetik, hatósági nyo-

mozás alatt áll, vagy az ellene kibocsájtott nyilvános idézés szövegében büntethető cselekmény elkövetésében gyanusnak van jelezve, vagy oly tárgyak birtokában találhatók, melyek bűnrészségéről tesznek tanuságot“.

Elemezzük bővebben ez annyira fontos § tartalmát.

Mindenek előtt hangsúlyozandó, hogy ennek értelmében a csendőr házkutatást csak akkor tarthat, ha annak megtartása a „bünyfenyítő eljárás érdekében“ áll. Kell tehát, hogy fennforogjon egy bünyfenyítő eljárás alá tartozó eset, a melynek körülményeit a csendőr ki akarja deríteni, és kell, hogy alapos legyen azon föltevés, miszerint a házkutatás azok kiderítését előmozdithatja; mert ellenkező esetben házkutatásnak helye nem lehet. Ugyanazt tartalmazzák a szolgálati utasítás 43. §-ának következő sorai: „házmotozás, az az a lakás vagy háztartáshoz tartozó egyéb helyiségek megmotozása csakis azon esetben fogatositható, ha alapos gyanu forog fenn az iránt, hogy azokban büntény vagy vétség elkövetésében gyanus egyén van elrejtőzve, vagy hogy azokban oly tárgyak vannak, melyeknek kézrekerítése vagy megtekintése a vizsgálat folyamára és biztonságára jelentőséggel bírhatna“.

Vegyünk most már például két esetet. Egy őrsparancsnoknak A. jelentést tesz, hogy B. tőle ezüst evőeszközöket kért kölcsön, s visszaadni nem akarja. Az ezüstneműek átvételét az őrsparancsnok előtt B. is elismeri, de állítja, hogy időközben ő A.-nak pénzt adott kölcsön, s ennek következtében elszámolás útján az ezüstneműek már az ő tulajdonává váltak. Minthogy A. továbbra is vitatja tulajdonjogát, az őrsparancsnok B.-nél házkutatást tart, s a megtalált ezüstneműeket lefoglalja. Helyes volt-e az őrsparancsnok eljárása? Ellenkezőleg, a miatt szigorú felelősségre vonást érdemel; mert a hozza ekkép följelentett eset nem „bünyfenyítő eljárásnak“, hanem vitás magánjogi kérdésekben való törvénykezésnek tárgyát képezte volna, s így neki abba beleavatkozni egyáltalában nem lehetett. — Egy községben betöréses lopás történt. A csendőrök két gyanus egyénnél mindjárt házkutatást tartanak, daczára annak, hogy ezek a tett elkövetésének idejében más helyen létüket kimutatják, és különben is semmi sem mutat arra, hogy ők a tettel összeköttetésben állottak vagy egyetértettek volna. Helyén volt-e épen ez alkalomból a házkutatás? Felelet: bár a szolgálati utasítás megengedi, hogy gyanus, illetőleg rendőri felügyelet alá helyezett egyéneknél házkutatás bármikor is tartathassék, ez esetben annak megtartása teljesen felesleges volt, nem lévén észszerű ok azon föltelezésre, hogy a házkutatás által az eset felderíté-

séhez adatok lesznek szerezhetők, vagyis a „bűnfenyítő eljárás érdeke“ előmozdítottathatik.

Ismételjük tehát: ha nincs bűnfenyítő eljárás alá tartozó eset, ha a házkutatás eredményre különben sem vezethet, vagy ha annak a bíróság határozásáig való elhalasztása a nyomozás eredményét nem veszélyezteti: a csendőr házkutatást nem tarthat.

A szolgálati utasítás következőkben sorolja el azon eseteket, a melyekben a csendőr a házkutatást saját hatáskörében megejtheti:

a) *ha valaki ellen elővezetési vagy elfogatási rendelet adatott ki, s alapos okok vannak annak föltételezésére, hogy azon házban rejtőzött el, a melyet kézrekerítése végett a csendőr átkutatni szándékozik;*

b) *ha valaki büntethető tett elkövetésén éretik, s azután az üldözők elől valamely házba menekül, vagy jogosan föltehető, hogy bűnjelekül szolgálható egyes tárgyakat valamely épületbe elrejtett;*

c) *ha valaki büntetendő cselekmény gyanujával terheltetik.*

Szükséges azonban, hogy az illető ellen a kérdéses bűncselekményre nézve valóban terhelő körülmények forogjanak fenn, vagyis hogy a gyanu *alapos* legyen; mert ellenkező esetben nála házkutatásnak helye nem lehet. Alapos gyanuok, pl. ha valamely beismerésben levő büntettes oly bűncselekményre nézve, a melyet társakkal kellett elkövetnie, oly egyénről, a kiről a bűnrészesség különben is föltételezhető, állítja, hogy a büntetből származó egyes tárgyak annak lakásán rejtettek el. Ellenben előfordult a következő eset: egy cselédleány ruhái s a konyhából egyes tárgyak elloptak. Az őrsparancsnok a följelentés következtében mindazon gazdaleányoknál, kik az illető cselédleánynál megfordultak (bár különben gyanusak vagy rovott előéletűek nem voltak) mindjárt házkutatást tartott; természetesen eredménytelenül és bizonyára helytelenül.

Megtörténhetik még az is, hogy néha még a kellő indokok nélkül megtartott házkutatás is vezet eredményre; de azért a házkutatásnak alapos ok nélkül való megtartása mégis csak tiltott dolog marad. Egy falusi gazda pinczéből egy hordó pálinkát elloptak. Gyanu tulajdonkép senkit sem terhelt, de feltűnt, hogy egy a községben lakó vagyontalan napszámos, a nélkül, [hogy kocsmában látták volna, egymásután két reggel is ittás állapotban volt. A csendőrök ez alapon nála házkutatást tartottak s az elloptott pálinkás hordót padlásán elrejtve meg is találták. Ez esetben tehát a házkutatás

megtartását az eredmény igazolta; de ebből egyáltalában nem következik, hogy netán előfordulható hasonló esetben minden mámoros állapotban látott vagyontalan egyén házkutatásokkal zaklattassék.

d) *A ki hatósági nyomozás alatt áll, vagy az ellene kibocsátott nyilvános idézés szövegében büntethető cselekmény elkövetésében gyanusnak van jelezve, annak házában akár az ő személyének, akár a bűncselekményből származó tárgyaknak kézrekerítése végett házkutatás tartható; ugyszintén annál is,*

e) *a ki oly tárgyak birtokában találhatik, melyek bűnrészesességéről tesznek tanúságot, — föltéve természetesen, hogy a nála talált tárgyak daczára is a házkutatás még mindig a bünfenyítő eljárás érdekében fekvő lehet, pl. még kézre nem került több lopott tárgy is találathatik, vagy az illető egyén bűnösségét bizonyító más bűnjelek is előkerülhetnek.*

Magától értetődik, hogy házkutatás a bűnrészeseknek látszó egyéneknél is csak *alapos* gyanu esetében tartható; mert azt jól meg kell fontolni, nehogy valaki mint bűnrészes egy egészen titokban alig maradható házkutatás megtartásával mások ítéletének kitévessék. Pl. ludlopást követtek el egyik községben. Lábnyomok (ugy lehet, a tolvaj lábnyomai) a ház mögötti szántóföldön át az országutig vezettek s ott elmosódtak. A csendőr már ennek alapján egy az országut másik oldalán lakó, büntetlen előéletű, jómódu kereskedőnél házkutatást tartott. — Nem teljes joggal emelt-e panaszt a kereskedő a csendőrség ezen eljárása ellen? Hiszen e házkutatás nemcsak jogtalan zaklatás volt, hanem a mellett rossz hírének keltése által neki üzletében, keresetében is károkat okozhatott.

Említettük, hogy a csendőr — lopott tárgyak, bűnjelek kézrekerítése végett — még teljesen gyanutlan egyéneknél is tarthat házkutatást. Ennek azonban csak a legritkább és leg-sürgősebb esetekben lehet helye, egyébként pedig, ha a házkutatás csakugyan szükségesnek látszanék, az illetékes bíróság elhatározása eszközendő ki.

Vége a szolgálati utasítás 43. §-a kimondja ugyan, hogy oly személyeknél, kik rendőri felügyelet alá vannak helyezve, házkutatás a rendőri felügyelet érdekében bármikor eszközölhető; de jól megjegyzendő, hogy még ily egyéneknél is házkutatás csakis a „*rendőri felügyelet érdekében*“ történhetik, nem pedig pusztán önkénykedésből és a végett, hogy az illető szükségtelenül zaklattassék vagy helyzetének szégyene vele minduntalan éreztessék.

4. Eljárás a házkutatásnál.

Általános megjegyzések.

A szolg. ut. 47. §-a a házkutatásokra nézve elvül mondja ki, hogy azok „mindenkor minden felesleges feltűnés és az érdekeltnek nem okvetlenül szükséges megterhelése vagy háborgatása megelőzésével, hírnevök és a nyomozás tárgyával nem szorosán kapcsolatos magántitok lehetőleg megkímélése, valamint az illem és tisztesség megóvása mellett eszközlendők”.

Tapintat és kimélet tehát minden házkutatás megejtésénél föltétlenül szükséges, és pedig ugy az illető személyére, mint vagyónára nézve. Zárak csak akkor nyithatók fel, ha a tulajdonos azok kulcsát előadni vonakodik; bármiféle tárgyak szükségtelen széthányása, butorok szétszedése kerülendő, kivéve természetesen, ha azt alapos okok miatt mellőzni nem lehet; pl. igen nagy valószínűség szól a mellett, hogy valamely hamis okirat vagy hamis bankjegy tükör vagy képkeret alá rejtetett el stb.

Ugyancsak a szolg. ut. most idézett szavaiból következik, hogy a házkutatás rendszerint nappal, vagyis a napnak oly szakában tartassék, a midőn az „nem okvetlenül szükséges háborgatásnak“ nem lesz tekinthető; s ettől eltérés csak különösen sürgős esetben történjék.

A mi pedig a feltűnés kerülését illeti, azt sokszor nemcsak az érdekelt egyén iránti kimélet teszi szükségessé, hanem azt magának az eljárás sikerére való tekintetből is szem előtt kell tartani; mert ha az ily kutatásokkal feltűnés okoztatik, akkor arról a bűnrészes egyének is értesülhetnek, s a náluk levő gyanus tárgyak eltüntetéséről idejekorán gondoskodhatnak, még mielőtt a további fejlemények nyomán a házkutatás náluk is megtartatnék.

Előkészület a házkutatás megtartásához.

Házkutatás megtartása végett mindenkor lehetőleg két vagy több csendőrből álló járőr vezénylendő szolgálatba. E járőr az illető községben megjelenvén, a házkutatás megtartásához „egy község-előjárósági közeget visz magával“ (szolg. ut. 47. §.) E községi előjárósági közeg lehetőség szerint maga a községi bíró vagy a községi képviselő-testületnek valamely tekintélyben álló tagja legyen; mert ezt az eljárás komolysága s az annál jelenlévő tanu megbízhatósága teszi kívánatossá. A szolg. utasítás nem mondja ki, hogy ezen községi eljárósági közeg a házkutatás tartásáról előzetesen értesítették. Ha tehát azt bármiféle tekintetek szükségessé nem teszik, az egyelőre előtte elhalgatható, s elegendő, ha ő az érdekelt egyén

HADTUDOMÁNY
20. 415
KÖNYVTÁR *

lakásának megmutatására, s oda a csendőrökkel való elmene-
telre szólittatik fel; felhívásának tulajdonképeni célja pedig
vele csak a helyszínen közöltetik.

Végre fordulhatnak elő egyes igen rendkívüli esetek
(pl. valamely a községtől távol fekvő tanyának azonnal szük-
séggé vált átkutatása), midőn a házkutatás községi előjáró-
sági közeg jelenléte nélkül is megtartható; de ez, a mennyire
lehet, ily esetben is valamely érdektelen s megbízható (bi-
zalmi) egyénnel pótoltsassék.

A házkutatás megtartása.

A csendőr, midőn azon házba, melyben kutatást tartani
szándékozik, de „különösen rossz hirben álló személyek laká-
sába léptekor úgy a saját személyére, valamint a szolgálati
cselekmény végrehajtására nézve megkivántató elővigyázattal
jár el“ (szolg. ut. 47. §.); s míg a járőrvezető a községi elő-
járósági közeggel a ház átkutatását eszközli, addig a másik
csendőr lehetőleg oly helyen (pl. a bejáratnál) foglal állást,
hogy ne csak a kutatásnál történőkre ügyelhessen, hanem azt
is megakadályozhassa, hogy esetleg a közben az épület többi
helyiségeiből egyes tárgyak eltávolittassanak, vagy hogy az
érdekelt egyén vagy ennek hozzátartozói által bármiféle gya-
nut keltő cselekmény követtessék el, netáni bűnrészesekhez
üzenet küldessék stb.

„A megmotozandó helyiségek tulajdonosa, illetőleg bir-
lalója ezen működésnél való jelenlétre felszólítandó; ha ő
akadályozva vagy távol lenne, vagy egyáltalában erre hajlandó
nem lenne, akkor ezen felszólítás a család valamely nagykoru
tagjához, vagy ilyenek hiányában valamely laktárshoz vagy
szomszédhoz intézendő“ (szolg. ut. 37. §.); ez azonban nem
zárja ki, hogy a házkutatás még ilyenek nem létében is meg-
tartathassék.

Ha a házkutatás az illetékes hatóságtól vett felhívás vagy
végzés következtében tartatik meg, „ezen felhívás vagy vég-
zés az érdekeltnek a motozás megkezdése előtt felmutatandó,
a mennyiben pedig ez azonnal nem volna eszközölhető, ak-
kor az érdekeltnek a motozás indokairól a községi előjárók
vagy a motozásnál jelen volt községi bizottsági tagok által
utólagosan értesítendő“ (szolg. ut. 45. §.).

A végzés felmutatása, illetőleg a csendőrök jövetele
céljának tudul adása után következik az érdekelt egyénnek
— ha jelen van — kikérdezése; mert „a megmotozás sza-
bály szerint csakis annak meghallgatása után foganatosittatik,
a kinél vagy a kin az eszközendő, és csak annyiban hajtatik

végre, a mennyiben a kihallgatás a kutatott tárgynak önkéntes kiszolgáltatását vagy pedig a megmotozást előidéző indokok e'enyésztét nem eredményezi. — Rosz hirben álló személyeknél a kikérdezés mellőzhető, nem különben azon esetben is, ha a késedelem veszélylyel járna, vagy ha a motozás a közönség számára nyílt helyiségekben, milyenek korcsmák, éttermek, vendéglők, vaspálya-indóházak stb. eszközlendő" (szolg. ut. 44. §.).

Ha a kikérdezés után az illető egyén a házában tartózkodó büntettest vagy az ott keresett tárgyakat kiszolgáltatja, akkor — ha nincs alap annak föltételezésére, hogy nála még több bünjelek is elrejtve lehetnek — a házkutatás megtartása elmarad, de ha eziránt a gyanu el nem oszlott, a házkutatás megtartandó. Lehetnek azonban oly esetek is, midőn a gyanus (rosz hirben álló) személyek kikérdezése által ezek oly körülményeknek juthatnának tudomására, hogy ez által a nyomozást könnyen megghiusithatnák. Ily esetben természetesen az előzetes kikérdezés elmarad, s az illető egyénnek az, hogy a házkutatással miféle tárgy kézrekerítése czéloztatik, előzetesen tudomására nem juttatandó.

Az egyes helyiségek lehetőleg magával a tulajdonossal nyittatandók fel, s a tulajdonképeni átkutatást a községi előjárósági tag végezze, a csendőr pedig lehetőség szerint csak a felügyelésre szorítkozzék.

Mindazon tárgyak, melyek a nyomozott vagy más bün-cselekményből származtak vagy azzal összefüggésben állóknak látszanak — lefoglalandók.

Mi történjék a házkutatás alkalmával lefoglalt tárgyakkal?

A lefoglalt tárgyakat, ha szállításuk nincs nehézséggel egybekötve (pl. egyes iratokat, ékszereket stb.) a járőr magával viszi és az őrsparancsnokság az illetékes bírósághoz juttatja. Ha a házkutatás alkalmával egyszersmind a tettes letartóztatva lett, ez a bünjelkép szolgáló egyes tárgyak vite-
lére is felhasználható.

Nagyobb terjedelmű vagy mennyiségű tárgyak, melyeknek elszállítása nehézséggel járna, — átvételi elismervény mellett a községi előjáróságnak adatnak ki. Ez elismervényben az átadott tárgyak tüzetesen leirassanak, hogy azok kicserélése meggátoltassék.

El nem tartható tárgyak (pl. husneműek) szintén a községi előjáróságnak adatnak át, s ennek gondja leend azok értékesítése, mielőtt teljesen megromlanának.

Magának az érdekeltnek is, ha ugy kívánja, azon tár-

gyakról, a melyeket a csendőr esetleg magával elvisz, elismervény állítandó ki (szolg. ut. 46. §.).

„Irományok motozásánál arról kell gondoskodni, hogy azok tartalma hivatlanok tudomására ne jusson. Ha az irományok tulajdonosa azoknak motozását megengedni vonakodik, akkor azok lepecsételve az illető bíróság vagy közigazgatási hatóságnak adandók át. A csendőr lepecsételt levelek és csomagok felbontására nincs jogositva“.

„Ily csomagok lepecsételése minden gyanusítás kikerülése végett, akképen eszközlendő, hogy a csomag a tulajdonos, a községi előjárósá és a csendőr pecsétjével is legyen látva“ (szolg. ut. 48. §.), mely elővigyázat különben nemcsak irományoknál, hanem minden oly csomagoknál vagy tárgyaknál helyén leend, a melyek ily módon lepecsételhetők.

A fogolykiséretekéről.

Bár a szolgálati szab. I. rész 44., 45. és 80. §§-aiban a szolgálati utasítás 60—72. §§-aiban s az ellenszegülési vezérfonal 10—11. §§ aiban a fogolykiséreteknel követendő magatartás az őrkiséreteknek részletesen előírva van, mégis a csendőrségi sokoldalú szolgálatnak megfelelően a legkülönbébb viszonyokra s eshetőségekre ki nem terjednek s ily módon oly hézagokat hagynak fenn, melyeket a szabályok szellemének megfelelően betölteni az őrkiséret ügyességére s leleményességére van bízva. A gyakorlatban czélszerűnek bizonyult eljárási módozatok a fennidézett határozványokkal összefoglalva, a következőkben foglaltatnak:

1. A fogolykiséret két vagy több csendőr által. Bár a két vagy több csendőrből álló fogolykiséretnek helyzete az egyes csendőrénel jóval előnyösebb, akár átvett, akár pedig önállóan s idegen segédkezés nélkül történt letartóztatottnak kísérése merül fel; mégis ez nem menti fel a járórt az elővigyázati rendszabályoknak alkalmazása alól, mivel főkötelessége minden őrkiséretnek: a fogolyt vagy foglyokat biztosan megőrzötten átadni az illetékes helyen.

„*Biztosan megőrzötten*“ kifejezés alatt nem csupán az értendő, hogy a foglyok közül megszöknie egynek sem sikerült, hanem mindannak pontos keresztülvitele, a mi az előidézett szabályokban a foglyoknak egymás közötti össze nem beszélése, hivatlanokkal történő érintkezésük meggátlása, náluk lévő tárgyaknak meg nem semmisítése — el nem hagyása és a többire vonatkozólag határozottan előírva van.

Ha a fogolynak átvétele az őrsön, a kir. járáshiróságok, főszolgabírói vagy egyéb fogdákból a községi előljáróság vagy pedig magán személyektől történik, a járőrvezető az átveendő fogolynak egészségi állapota, menetképessége, az időjárásnak megfelelő ruházata, élelme, veszélyes avagy nem veszélyes voltáról, nemkülönben személymotosítás útján a felől: nincs-e valamely támadó avagy önsérülést okozható eszköz, vagy őt meg nem illető tárgy, pénz stb. hirtokában? meggyőződik s ha a fogollyal fedett terepen, mint pl. erdőn, erdőszélen, cserjés helyeken, meredek ösvényeken, magasan álló tengeri, buza, repce, rozs, kender s egyéb terményű földeken, továbbá ki nem kerülhető gyanus avagy veszélyes községeken, folyón át, akár hidon, kompon vagy csolnokon kell átvonulnia, avagy ha sík vidéken történik is az őrkisérés, de feltehető, hogy a fogoly ellenállás vagy menekülésre kísérletet tehet, még a megbilincselés is eszközölhető.

Veszélyes fogoly a szolg. utasítás 63. §-a érte' mében mindenkor megbilincselendő. — A bilincselést mindig a járőrtárs avagy ezek egyike végzi, míg a járőrvezető és az őrkisérőnek esetleg többi tagjai a foglyokat lökészen tartott fegyverrel őrzik mindaddig, míg a megbilincselés és személymotosítás foganatosítva, az utirány kijelölve s minden az akadálytalan megindulásra előkészítve nincs.

Az őrsparancsnoknak őrsállomás helyén minden fogolyátvételt személyesen kell eszközölnie s személyesen is átadnia a foglyokat a kísérő járőrnek.

Mint minden szolgálatban, úgy a fogolykiséreteknel is elvül szolgáljon, hogy a foglyok irányában gyanakodólag kell viselkednie a csendőrnek; ilyenkép készen kell lennie minden támadás, ellenszegülés, szökésnek stb. meggátlására, hogy azokkal szemben erélyesen fellépjen és hiszékenység avagy éretlen könyörületesség által tévutra vezettetni magát ne engedje.

Fedett terepen — minők föntebb felsorolva lettek — avagy valahányszor oly helyen keresztül történik az őrkisérés, hol a fogoly a kísérő csendőr szemei elől gyorsan eltűnhet, a járőr legéberebb figyelemmel ügyel a foglyok mozdulatára, sőt az igen veszélyes helyeken fegyverét lökészen helyzetbe hozza, s figyelmezteti a foglyokat a legelső menekülési kísérletnél az ellenük kimélet nélkül alkalmazandó fegyverhasználatra. — Mint szigorított elővigyázati intézkedés lehet még *kivételes esetben*: a fogoly kezeinek hátra bilincselése.

Községek, melyek gyanus vagy veszélyeseknek ismertettek, avagy melyekben a foglyoknak czinkostársai lehetnek,

lehetőleg elkerülendő; ellenben megbízható községeken át az őrkísérés a mellék utcákon — és pedig mindig az utca közepén menetelve — eszközölhető, de itt is kellő elővigyázattal, mert a netán szökési szándékból megfutamodó fogoly ellen — ha ez veszélyes — lőfegyverét a járőr más ember életének veszélyeztetése nélkül rendszerint nem használhatja; ha pedig a fogoly nem veszélyes, ellene a szervezeti utasítás 11. §. 4. pontja értelmében a fegyverhasználat tiltva lévén — mindkét esetben a fogoly a kíséret elől, ha ez éberem nem ügyel, esetleg megszökhet.

Vasuti és gőzhajó állomásokon történt megérkezés után a kiszállásnál, főleg ha a vonat vagy hajó rögtön folytatja utját, hason eset fordulhatna elő. Itt a közönségnek tolongása közben a fogoly a járőr szemei elől elveszhet, ha ez nem folyton sarkában van s szem elől semmi körülmények között nem téveszti — Ily helyeken igyekezzék a járőr mielőbb az állomásnak a közönség használatától elvont valamely helyiségébe jutni a foglyokkal, hol a fegyverek megtöltetnek, a bilincsek szabályszerű alkalmazásáról meggyőződés szereztetik s midőn az elindulást egyébként mi sem akadályozza, indul meg a kíséret az állomásról, de csak akkor, ha már a közönség eltávozott.

Foglyoknak vasuton vagy gőzhajón leendő elszállítása céljából a fogoly kíséretnek az állomásra még oly időben kell megérkeznie, midőn ott még kevés közönség gyűlhetett össze, tehát jóval az indulási idő előtt. — A várakozás a fent jelzett helyiségben történik s az állomásfőnök közbenjárása mellett minden aképen végeztetik, hogy a fegyverek kiürítése után az első csengetésre a fogoly-kiséret a vonat avagy hajóra juthasson.

Elővigyázatból igen czélszerű — főleg ha hosszantartó utazásra van kilátás — a foglyokat idejekorán megkérdezni: nem-e óhajtanak valamely *természeti szükség*et végezni? mert ha ez akár a fogoly akár a kísérő által szándékoltatik, addig míg kevés közönség van jelen, kevesebb akadálylyal teljesíthetők. — A foglyok mindenesetre egyenkint kísérendők az árnyékszékre egy csendőr által, míg a többire a visszamaradt őrkíséret ügyel.

A természeti szükség végzéséhez az esetleg megbilincselve lévő fogoly kezeiről a guzsláncz semmi szin alatt le nem veendő, hanem ha a fogoly ezt tenni nem tudná, a csendőr segédkezik vetkezése és öltözésénél. — Még az árnyékszéken sem szabad a foglyot közvetlen felügyelet nélkül hagyni, sőt

az ajtó is annyira nyitva hagyandó, hogy a fogoly a csendőr által láttassék.

A vasuti kocsiba felszálláshoz a kalauz a fogoly-kiséret számára lehetőleg egy külön szakasznak (coupé) rendelkezésre bocsájtására a járőrvezető által felkérendő, ki a kocsiba bepillant: nincs-e a tuloldali ablak vagy ajtó nyitva — melyet előbb betenni kellene — azután egy csendőr lép be a kocsiba, majd egyenkint a foglyok s végül a járőrvezető. — Két oldalt az ajtók közelében az őrkiséret foglal helyet; igen veszélyes foglyok a beszállás után közvetlenül a füzőlánczczal lábaiknál fogva még össze is lánczolhatók, nehogy ha véletlenül az ajtó felnyílik vagy pedig a kalauz által felnyitattik, menetközben villámgyorsan kiugorhassanak. — A megérkezési állomáson legelőbb a járőrvezető száll ki, azután a foglyok s utoljára a járőr másik tagja.

Gőzhajón történő utazásnál a fogoly-kiséretnek hason elővigyázati rendszabályt kell alkalmaznia; a fogoly egy pillanatra sem tévesztendő szem elől s vele a fődélzeten közel a hajó szélén megtelepedni nem szabad, hanem a fődélzet közép része szemelendő ki, vagy pedig a hajóskapitány támogatásának kikérése mellett valamely fődélzet alatti alkalmas hely választandó, mindkét esetben az utazóközönségtől elkülönítetten.

Kompon vagy csolnakon történő vizátkelésnél a beszálláskor előbb egy csendőr lép a járműre, azután a foglyok s utoljára a járőrvezető; kiszállásnál ez megfordítva történik. — A foglyok a komp vagy csolnak közepén arczal az irány felé leültetendők, szükség esetén a veszélyes foglyok mindkét lábai összelánczolandók; a kíséret pedig lábhoz vett fegyverrel őrködik a foglyok felett, kik ilykép sem hirtelen felugorni, sem a csolnakot esetleg felborítani, sem a vízbe ugrani nem tudnak.

Kocsira, szánra felülésnél előbb a kíséretből egy csendőr száll fel, majd a foglyok s utoljára a járőrvezető; ez utóbbi a fogoly baloldalán foglal helyei, ellenben a kíséret lehetőleg szemközt. — Veszélyes foglyok lábai itt is összelánczolhatók.

Hidon, átjárón, ösvényen történő átkelés előtt a foglyok figyelmeztetendők, hogy menekülés kísérleténél leszuratnak vagy lelövetnek; — hidon a kíséret ennek közepén menetel, míg folyó vagy tó mentén soha sem a partrészen, hanem ettől megfelelő távolságban. Oly szűk helyeken vagy átjárókon, hol csak egyenkint lehetne áthatolni, az elől menő csendőr oly távolságra legyen a fogolytól vagy foglyoktól, hogy merénylet ellene ne legyen intézhető, — míg a hátullévő csendőr a szabályszerű távolságra követi a foglyot vagy foglyokat.

Utközben tartandó pihenéshez mindig könnyen áttekinthető terep választandó, de soha korcsmák, utszéi csárdák és a kíséret előtt ismeretlen magános házak közelében, — hol azután a foglyok és a kíséret is leülhetnek. — Közvetlen közelében valamely nyitott kútnak, tó- vagy folyónak a partján a pihenés és tartózkodás szintén nem tanácsos, mert azokba valamely fogoly esetleg beleugorhat, — ép úgy, bárhol is tartatik pihenő, a járőrvezető előbb körül tekint: alkalmas-e e célra a hely? nincs-e a támadás avagy önsérülés okozására alkalmas tárgy avagy eszköz közelben, a mely természetesen előbb eltávolítandó lenne.

Étkezéshez a fogolynak kést, villát használni nem szabad; ha valamit mégis előbb feldarabolnia kellene, ezt egyik csendőr végezi; — viziváshoz törhető anyagból való ivóeszköz a fogoly kezébe nem adandó; ha azonban más edény rendelkezésre nem áll, legtanácsosabb, ha egyik csendőr emeli a törékeny vizesedényt a fogoly szájához. — Szeszessital élvezete a fogolynak semmi szín alatt sem engedendő meg.

Szabadban előtalált nyitott kúthoz a fogoly közel nem eresztetik, hanem a valamely csendőr által megmerített s a kúttól lehetőleg eltávolított vederből itattatik meg.

Ha a foglyok valamelyike utbözben bármely ürügy alatt a továbbmenést megtagadná, vagy bármely betegséget állít, állapotán való könnyítés céljából a bilincs kezeiről le nem veendő, hanem valamely fuvar érkezése várandó be, melynek tulajdonosa a felülhetés engedélyezése iránt telkérendő; ha pedig ilyen egyhamar nem érkezik, akkor valamely arra érkező egyén kéri meg a legközelebbi község előljáróságánál avagy tanyán, pusztán segélyt, illetve fuvart kérni.

Ha valamely fogoly minden ok nélkül a továbbmenést megtagadná, úgy megelőzőleg komoly figyelmeztetés által a továbbmenetelre felszólítandó, s ha ennek nem lenne fogantja, akkor vagy a legközelebbi község előljáróságának közreműködésével vagy egy arra menő kocsi segélyével eszközendő a továbbszállítás.

Az éjszakába avagy télen — midőn korán alkonyodik — a sötétségbe az őrkiséret rendszerint nem terjesztendő ki, mit különben az általános szolgálati határozványok 120. pontja is tilt; ennek kikerülése céljából a fogoly-kiséret a kiindulási helyről akkép indítandó el, hogy a távolság és utközbeni pihenésre szükséges időn felül a netalán felmerülhető késedelemzésre is idő maradjon s alkonyat előtt a megérkezési állomás mégis eléressék, — mindazonáltal, ha utközben felmerült akadályok következtében a foglyoknak szabályszerű átadására

kijelölt hely még az éjnek beállta előtt már semmiképen elérhető nem volna — a mit a járőrvezetőnek különben jóval az est beállta előtt ennek elkerülése céljából megfontolnia kell — a legközelebbi község, vagy ha ez is igen távol lenne, valamely közeli urasági tanyán való meghálás szüksége állandó be, mely esetben a biztos megőrzésre nézve fennálló és legelől idézett szabályok foganatosítandók teljes mérvben és feltétlenül. — A továbbkísérés csakis másnap virradat s a fogolynál előzőleg eszközölt személymotosítás, valamint a bilincs helyes alkalmazásáról történt meggyőződés útján teljesíthető.

2. A fogolykíséret egy csendőr által — mindenestre a fentebb tárgyalt elővigyázati rendszabályoknak fokozott mérvben való alkalmazását igényli, mivel nem csupán a fogolynak meg nem szökéséről és egyéb, — már fentebb jelzett — eseteknek idejekoráni megakadályozásáról, sőt miután az egyes csendőr megtámadtatásnak is inkább ki van téve, még saját személyének biztonságáról is gondoskodnia kell.

Az egyes csendőr által közlendő fogoly-kiséret, vagy:

a) átvett egyes fogolynak — vagy pedig:

b) át nem vett, hanem önállóan letartóztatott fogolynak kísérése.

a) *Az átvett fogolynak egy csendőr által kísérése* körül rendszerint akadályok nem merülnek fel, mert történt legyen a fogolynak átvétele bárhol, az átvételt teljesítő csendőr magára hagyatva nincs s a szükségesekről ép úgy meggyőződhetik, mint a két vagy több csendőrből álló fogoly-kiséret; a fogolynak esetleg szükséges megbilincseltetését, nemkülönben megmotosítását, minden nehézség nélkül eszközölheti.

Az elővigyázati rendszabályokat, általában az egy csendőrből álló fogoly-kiséret akképp alkalmazza, mint azok az 1. fejezet alatt tárgyalva lettek; hogy az őrkísérés folyama alatt nagy éberséget kell tanusítania, az önként értendődik.

Vasuti- és gőzhajó-állomásokon úgy az indulás, mint megérkezésnél az esetleg ott ügyeletet teljesítő csendőrnek segédkezését veszi igénybe első sorban, ennek távollétében az ott alkalmazott közegeket keresi meg szükség esetén támogatása iránt, a mire a szerv. utasítás értelmében jogosult.

A vonatra avagy hajóra felszállásnál mindig a foglyot helyezi előbb el; vonatról azonban előbb a csendőr száll le s csak azután a fogoly.

Ha netalán az őrkísérő csendőrnek természeti szükségének végzése céljából távoznia kellene, a fogolynak megőrzését állomásokon az ügyeletet teljesítő csendőrre, ennek nem

létében pedig valamely közegre bizza; fegyverzet s szerelékét természetesen magával viszi. Ha szabadban érne el a szükség a csendőrt, akkor a foglyot arczal az utirányban leülteti, míg a szükségét végezte; fegyverét pedig ez idő alatt maga mellé a földre fekteti.

Komp vagy csolnakba szállásnál egy ottani közeg megy elől, utána a fogoly s azután a csendőr; a kiszállás megfordított rendben ugyan, de akkép történik, hogy a csendőr a foglyt mégis szemmel tarthassa.

Kocsira, szánra sem a fogoly sem a kísérő addig fel nem ül, míg a lovak hámkötelékei leoldva nincsenek; ennek megtörténte után ül fel előbb a fogoly, utána pedig a csendőr balra a fogoly mellé; fegyverét lábai között kézben tartja. Ezek után a hámkötelek feltétnak s a kocsi megindittatik. A leszállás — a hámkötelek leoldása mellett — megfordított sorrendben eszközöltetik.

b) *Egy csendőr által önállóan letartóztatott fogolynak kísérése* a legfokozottabb elővigyázatot, éberséget és készenléte igényli, mert ezen esetben nem oly letartóztatást értünk, a melynél valamely községi közeg vagy más segédkező egyén van jelen, hanem oly önálló s egyedül minden más segédkezés nélkül eszközölt letartóztatást, a minő p. o. utijárórködés folyama alatt előfordulhat.

Az utijárórködést vagy ellenőrzést egyedül teljesítő csendőr, illetve altiszt például egy nyomozott veszélyes gonosztevőt utközben felismer s azt a „törvény nevében“ megállítván, letartóztatni és bekisérni akarja. Az ily gonosztevő megközeletése — ha látható fegyver nála nem is észleltetik — a csendőr által a töltényürbe felhozott töltény és célra tartott fegyverrel történhetik csupán, mivel nem tudható: nincs-e nála elrejtve pisztoly vagy egyéb fegyver.

A letartóztatás ezután kimondatik, a gonosztevő röviden és határozottan figyelmeztetik, hogy az első gyanus mozdulatra azonnal lelövetik, kezeinek derekán való keresztbe tevésére utasítottatik s végül — a fegyvert még mindig célra tartva — az utirány kijelöltetik s a fogoly megindittatik. Csakis ezután vétetik le az eddig célra tartott fegyver s helyeztetik továbbra is lökés állapotban vadászmódra a balelőkarrá és így kísértetik a fogoly mindaddig míg akár utközben talált s megbizhatónak ismert egyén, akár valamely ismert pusztán vagy községben felkért közeg segédkezése mellett a szabályszerű megbilincselés és személymotoszás eszközöltethető lesz. Mindenesetben annál jobb, minél előbb fogatositható a megbilincselés, mert míg ez és a személymotoszás meg nem

történt, addig a kíséző mindig ki van téve a fogoly részéről eredhető megtámadtatásnak, kinek gondolatmenetét és tervezését nem ismerve, ha az őrkiséző annak mozdulatára éberen nem figyel s fegyverét lökészen nem tartja, egy pillanat alatt alkalma nyilhatik esetleg elrejtett forgópisztolyát előrántani és kísézőjét leteríteni.

Midőn a fogoly már megbilincselve és megmotosva van, továbbkisézése ugyanazon elővigyázati rendszabályok alkalmazása mellett történik, mint azt az előbbi a) szakaszban az átvett fogoly kísérésénél illetve az 1. fejezetben tárgyalva lőn.

3. A foglyok átvétele és átadása. Ha foglyok kísérés czéjából valamely hatóságtól veendőek át, az őrkiséretre kivezényelt járőr az illető hatóság vagy fogháznál megjelen; a járőrvezető — illetve őrsállomáson az őrsparancsnok — tudakozódik, hogy a foglyok közül hány a veszélyes? azután az elkisérendők személyazonosságáról meggyőződést szerzendő, az átvett névjegyzék alapján azok egyenkint előhivatnak s megkérdeztetnek: egészségi állapotuk, menetképességük, ruházatuk és élelmezésük iránt. — Ezután a foglyok megbilincselése és megmotosásuk következik. — Igen izmos-erős férfiakat vagy két veszélyes foglyot egymáshoz bilincselni nem tanácsos; a járőrvezető gondoskodik arról, hogy a veszélyes egy könnyebb, egy izmos-erős fogoly pedig egy gyengével bilincseltessek össze.

Ha a kir. ügyészségtől nagyobb szállitmány valamely fegyintézetbe leendő kísérés végett vétetnék át, a foglyok 2, legfeljebb 4 főből álló csoportokra osztatnak; utóbbi esetben 2—2 megbilincselte fogoly a füzőlánczczal összekapcsolatik; minden egyes ily csoportnak közvetlen felügyeletével egy-egy csendőr határozottan megbizatik, ellenben a járőrvezető az egész szállitmányért felelős lévén — külön megőrzésre egy csoportot sem vesz át, hanem az egészet felügyeli.

Ha őrkisézés közben ellenszegülésnek jelei mutatkoznának vagy pedig más személyek által a foglyok megszabadítására kísérlet tétetnék, a foglyoknak meghagyatik, hogy lefeküdjenek s csendesen maradjanak, kijelentvén egyuttal, miszerint ellenkező esetben felkonczoltatni fognak. A foglyokat kiszabadítani akaróknak kijelentendő, hogy ők a foglyokat élve nem kapják, szándékukkal tehát felhagyjanak, mert különben a fegyver fog ellenük használtatni. — Ha a járőrvezető látja, hogy a támadással szemben a foglyok biztos megőrzésére az őrkiséret nem elegendő, s megszabadittatásuktól már alaposan tartani lehet, avagy a foglyok maguk is a járőr ellen fordulnak, akkor leszurandók, a támadók pedig lelővendők.

Ezen utolsó eszköz használata t. i. a fogolynak lekonzolása azonban jól megfontolandó, mivel minden elhamarkodást ez irányban a törvényes megtorlás követ.

Még el nem ítelt foglyok kísérésénél a kísérők tartoznak arra szigoruan felügyelni, hogy azok egymással — habár csak jelek által is — ne érintkezhessenek; e célból tehát a bűntársak nem egymás mellett, hanem egymás *után* meneteltetendők; a járőrvezető ezektől oldalt menetel, hogy a felügyelést könnyebben eszközölhesse.

Kocsin történő nagyobb fogoly-kiséreteknel a járőrvezető az utolsó kocsin tartózkodjék, hogy az egész szállitmányra felügyelni s a fölött, hogy a kocsik egymás közelében maradjanak örködni tudjon. Minden kocsin a megfelelő mennyiségű őrkiséret is helyet foglal.

Ha nagyobb fogoly-kiséretnek meghálása elkerülhetlenül szükségessé válik, erre oly helységek választandók, hol börtönök (fogdák) vannak, a járőrvezető az őrkiséretből rendes felváltás mellett a szükséges számú őrket felállítja, kikre nézve azután a szolgálati szabályzat I. részében foglalt: fogolyőrségekre vonatkozó határozványok mérvadók; ezeknek sűrű ellenőrzését a járőrvezető végzi. — A foglyoknak megőrzését idegen egyénekre bízni nem szabad, mivel a járőrvezető a reá bizott foglyokért mindaddig felelős, míg azokat illetékes helyen akadálytalanul át nem adta. — A foglyoknak átadása a szolgálati utasítás 70. és 71. §§. szerint történik.

4. Foglyok megőrzése a csendőrségi állomásokon. Mindennemű foglyot csak annyi ideig szabad a lakotanyában tartani, míg a tényvázlat elkészül vagy pedig továbbkísérés esetén az okmányok és esetleges előlegek átvétettek, minek megtörténte után a foglyok a községi, főszolgabirói, esetleg járásbirósági foghelyiségbe egy vagy a szükséghez képest több teljesen felszerelt csendőr által kísértetnek, hol a továbbításig megőriztetnek.

Soha sem szabad arra számítani, hogy a börtön biztos, az ajtók jók stb. vagy pedig, hogy a foglyokat a községi kisbiró vagy éjjeli őr átvette s azokat megőrzi; a biztos megőrzésért az őrs felelős, tehát a szükséghez képest egy vagy több teljesen felszerelt csendőr vezénylendő fogoly őrizetre s ha igen kevés csendőr állana rendelkezésre, a községi előljárárság keresendő meg megbízható közegeknek segédkezésül leendő kirendelésére.

Letartóztatott cigánycsapatok (karavánok) mindig csendőrök által őriztetendők; — cigányt megőrizni nehezebb, mert rendkívül ravasz, ügyes és vakmerő; megőrzésük céljából a

férfiak a nők és gyermekektől elkülönítendőek és a községi előljáróságtól még külön a szükséges számból álló és megbízható polgári őrség kirendelése is kérendő, — őrkisérésük pedig mindig csoportokra osztva eszközlendő, mivel ilykép szokási kísérleteiknek eleje vétetik.

Utmutatás a vásárfelügyeleti szolgálat teljesítésére nézve.

Országos vásárokon nemcsak a környék lakossága, hanem messze vidékbeliek is, részint adás-vevés, részint pedig más okok és érdekből összegyűlnek, minek folytán a vásárfelügyeletre kirendelt csendőrségnek, tekintve a sokaságra és az ily alkalmakat rendesen felkereső különböző számos közártalmu egyénre, sokoldalú és gyakran igen kényes teendője akad.

Ez okból s mert különben is minden népcsoportosulásnál a járőröktől fokozott tapintat, higgadtság, minden elharmarkodottságtól ment erély és legkifogástalanabb személyi magatartás követeltetik: a vásárfelügyeletnek igen fontos helyet foglalnak el a csendőrségi szolgálatban.

Amennyiben pedig az országos vásárokat megelőzőleg és a vásárokat követőleg nem csupán a vásár területén, hanem e helyen kívül a környéken, sőt távolabbi vidékeken is a közbiztonsági szolgálatot érintő körülmények szoktak felmerülni, a csendőrségnek a vásárfelügyeleti szolgálattal egybefüggőleg szélesebb körű működést is kell kifejteni, mely működés különösen a vásár előtt közvetlen eső s az ezt követő napok alatt is teljesítendő. Ennek tekintetbe vételével tehát a csendőrség teendőjét könnyebb áttekintés végett a vásár előttiekre, alattiakra s utániakra oszthatjuk, — megjegyezvén, hogy különösen a vásár alatti teendőkre csupán nagyjában adható utmutatás, amennyiben természetesen minden vásár lefolyására s az ott felmerülő ügyködésre a vidék lakosságának sajátosságai, magok a helyi viszonyok stb. mérvadóak. S végül az is megjegyeztetik, hogy jelen utmutatásoknak különösen a vásár alatti teendőket tárgyaló része a kisebb — u. n. heti — vásárookra, bár természetesen csekélyebb méretek között, szintén vonatkozik; továbbá, hogy a vásárt megelőző s követő teendők akkor is teljes kiterjedésök szerint gyakorlandók, ha a vásár törvényhatósági joggal, tehát önálló rendőrséggel bíró városban tartatik.

I. A csendőrség teendője a vásárt megelőző időben.

Tekintet nélkül arra, hogy a vásár törvényhatósági joggal telruházott vagy rendezett tanácsu, tehát a vásári rendszert az 1886: 21. és 22. t.-cz. szerint önállóan, sa át közegek által kezelő városokban, avagy pedig nagyközségekben tartatik; egyaránt teendői keletkeznek ugy a vásáros hely, mint a környékbeli, sőt esetleg a messzebb tájékokon állomásozó őrsőknek. Ezen teendők a főbb vonásokban a következők:

A vásári tolvajlást üzletszerűen folytató egyének az ország-hirű vásárookra a messzebb, a zsebtolvajok pedig a legtávolabbi vidékről is eljárnak, de a legtöbb vásári tolvajt mégis maga a vásáros hely és környéke szolgáltatja. Az őrsőknek a vásári és zsebtolvajlásért már fenytettek, vagy az ily foglalkozás gyanujában állókat ősmernie kell s bizalmas emberei útján nyert értesülések által, vagy más alkalmas módon megtudhatja ezeknek a helységből vásárra szándékolt elutazását is, de a mely összeesik valamely nagyobb országos vásárral. Teendője tehát az lesz, hogy alkalmas uton teljes tájékozást szerez az illetőnek utazási céljáról s ha eziránt nem is nyerne megbízható tájékozást, hanem csupán ha csak gyanuja is ez irányban felébredt, akkor is minél tökéletesebb személyleírás csatolása s gyanujának közlése mellett mielőbb értesíti a vásárhely őrsét és hatóságát (községi előljáróság, rendőrkapitányság), amennyiben az távolabb esnék az őrstől, semhogy a vásárügyelet végett kiküldött járőrök a saját örskörletbeli vásári tolvajokat a vásártéren felügyelhetnék.

Tapasztalt tény, hogy különösen hiresebb vásárok előtt a szarvasmarha, de kivált a lólopások gyakrabban történnek s megesik, hogy a Bácskában lopott ló néhány nap múlva a győri, a dunántulról lopott ló pedig a temesvári vásáron tűnik fel, s ily gyorsaság mellett rendkívül megnehezítettik a nyomon üldözés és — mivel ez ritkán eszközölhető — nem is annyira a nyomon üldözés, mint inkább a marhalevelek ellenőrzése körül kifejtendő kérlelhetlen szigor és kínos pontosság s az ily törvényellenességeket elkövetni szokott egyének felügyelete által lehet csak ezen üzelmeknek véget vetni, vagy legalább is korlátozni.

A lócsiszárok között akad többnyire az ily ügyetek értelmi szerzője. Ő veszi át a lopott lovat, ő eszközöl néha rajta változtatásokat, ő gondoskodik hamis járlatokról és eszközli ezeknek kicserélését jó járlatokkal. Ha tehát ily egyéneknek lókötőkkel vagy ilyennek gyanujában állókkal észleltetnék; bizonyosra vehető, hogy ennek valahol lólopás lesz.

a vége. A vásárok előtt tehát ajánlatos, ha a járőrök az éjjeli leszállást gyakrabban alkalmazzák, különösen az illető pásztor nyája vagy egyének hajléka s a lócsiszárok betérője körül. Mert ha szokálan időben kószálnak, ennek meg volt oka s magyarázatát lelheti a később tudomásra jutó állatlopásokban. Ily módon figyelhetők meg nevezetteknek érintkezései s összeköttetései. A leszállásokban vagy éjjeli portyázásoknál minden gyanus alak megállítandó s különösen megfelelő esetekben a marhalevél követelendő s nem léte esetén a letartóztatás fogantatosítandó. Általában is a járőr az állatszallitmányokat mindenkor pontosan fogja egyeztetni a marhalevéllel s végül e levél valódiságát is vizsgálat alá fogja vonni — Alkalmazandó ez különösen lócsiszárokkal szemben.

A lókötők gyanánt ösmert egyéneknek rendes tartózkodási helyökről való eltűnése, — mi azonban többnyire csak néhány napra szokott terjedni — a fennebbi természetű vállalattal van összefüggésben. Mivel azonban a családtagok még az illető távollétét is tagadni fognák, ajánlatos bizalmi egyén útján meggyőződést szerezni a tényleges távollétról. Elv az, hogy a ki odahaza van, az nem lop a maga falujából, a ki pedig gyakran el-eltűnik hazulról, az máshelyt nem tiszta dologban jár.

Ezen megelőző szolgálat mellett még kötelessége az őrsöknek, hogy a tudomásukra jutott marhalopásokat nyomozzák, ha lehet nyomon kövessék, a marhák leírását a gyanítható vásáros hely hatóságával s az ott állomásozó őrssel közöljék s általában, ha marhalopás őrskörletükben nem is történt, de a lócsiszároknak s orgazdáknak magaviselete s érintkezései gyanút keltettek; ezt a vásáros hely őrsével bizalmasan közöljék. Távolabbi vidékeken előfordult jelentékenyebb lólopásoknál a lókereskedők lóállományai megvizsgálandók s a járlatok kinos pontossággal ellenőrizendők s ilynemű beható vizsgálat alá vonandók gyakran a különféle nyájak is, melyek közé a lopott jószágot gyakran rövid időre bekeverik. — A marhák állománya mindig megtudható a községi előljáróság-tól, mely az állatokat számbavéve bizza a pásztorra.

Összegezve tehát a mondottakat, az őrsök különösen ott, hol gyakorta történnek marhalopások, a vásárokat megelőzőleg gyakori leszállások s a vásár napjának közeledtével mindinkább gyakoribb és éjjeli portyázások, a helyi őrs a vásárt megelőző éjjelen át beható helyi járőrködés által, a pásztorok, lócsiszárok és orgazdák ellenőrzése és felügyelete által biztosítják egyrészt saját őrskörletüket és a belrendet a vásáros helyen; de másrészt pedig bevágják az utját a más-

helyt elkövetendő gazcselekményeknek vagy legalább észlelteik által megkönnyítik a később bekövetkező nyomozást

II. A csendőrség teendője a vásár alatt.

Mielőtt ezen teendők részleteztetnének, szolgáljanak minden ily alkalommal irányadóul következők: A honvédelmi ministerium 1886. évi 32982/IV. sz. rendelete — mely minden őrsön meg van — elrendeli, hogy minden népcsoportosulás, tehát a vásárok felügyelésére is, megfelelő csendőrségi erő rendeltessék ki. Ezen rendeletből önként következik, hogy minden őrsparancsnok, a kinek őrsé területén nagyobb vásárok tartatnak és a saját őrslegénység a vásár felügyeletére elegendő nem volna, köteles a szomszéd őrsparancsnokságokat a megkívántató csendőrségi erő kirendelése iránt idejekorán megkeresni. A kirendelt legénység uti járőrökben a vásártéren, még mielőtt a vásár kezdetét venné, megjelenni és az ott lévő illetékes őrsparancsnoknál jelentkezni tartozik. Ha azonban a járőrök messzebb fekvő őrsökről jönnének, akkor már otthonról akkép igazítandó el, miszerint a vásárt megelőzőleg úgy érkezzenek meg a helyi őrsre, hogy ott magukat a vásári szolgálat fáradalmai előtt kipihenni tudják. Helytelen volna azon eljárás, ha a csendőrség csak akkor jelenne meg a vásártéren, a midőn a vásár már javában folyik, mert akkor az annyira fontos marhaellenőrzést a már összegyűlt állatok között sikeresen és rendszeresen fogantatítani képes nem volna.

A vásárfelügyeletet teljesítő járőrök felett a parancsnokság elvileg azon őrsparancsnokot illeti, kinek őrskörletében a vásár tartatik, miután ő ösmeri a helyi és személyi viszonyokat legjobban és azért az ő intézkedései és rendelkezései az összes, akár a saját, akár az idegen őrsbeli járőrökre mérvadó.

Az illetékes parancsnok tehát, mihelyt a vásár helyére megérkezik, magát a vásár elnökénél bemutatni és tőle a vásárban fentartandó rendre, nemkülönben a vásárra hajtandó állatok ellenőrzésére vonatkozó utasításait kikérni tartozik. Megjegyeztetik, hogy városokban a vásári elnök a rendőrkapitány, míg községekben a járási főszolgabíró vagy ennek helyettese. A vásárbizottság elnökétől vett utasításhoz mértén a parancsnok a rendelkezésére álló csendőröket — egynek kivételével, kit magához rendel — annyi, de legalább 2 főből álló járőrbe osztja be, a hány albizottság a marhavásárban a marhalevelek ellenőrzésénél működni fog. Ha minden albizottsághoz járőr nem jutna, e körülményről a vásárbizottság elnökének jelentést tesz. A csendőröknek járőrökbe történt

beosztása után a parancsnok figyelmezteti a járőrök szétválaszthatlanságára, a helyes és példás magatartásra, higgadt, komoly, minden elhamarkodottságtól ment fellépésre és minden kicsinyes dologba való avatkozás kerülésére. — Felhívja figyelmüket az általános határozványok 125. pontjában körülírt, a részeg emberek irányában követendő eljárásra, valamint hogy a lármázó, kurjongató, éneklő egyéneket ez irányban figyelmen kívül hagyják, miután vásároknban csendet követelni nem lehet s végül utasítja a járőröket, hogy ha a vásárban verekedés, zene-bona támadna, az erről értesülők egymást támogatandók, a tett helyére sietni tartoznak. Elősorolván legvégül röviden a marha ellenőrzése körüli teendőket, — melyek alább következnek — meghagyja a járőröknek, hogy a délelőtti órákban amugy is befejezést nyerő marha felhajtás megtörténte után, midőn a tulajdonképeni vásár is kezdetét veszi; a további parancsok átvétele végett hol gyülekezzenek.

A csendőrök, ha a marhalevelek ellenőrzésével megbizott biztos és állatorvos mellé rendeltetnek; ezeket eljárásukban támogatják, megakadályoznak tehát minden tolongást és zavart s ez által akadálytalan működésüket biztosítják. Őrködnék, hogy szabályszerű marhalevél nélkül vagy egészségi szempontból kitogás alá eső, valamint szekérbe fogott állat a vásártérre ne juthasson, mi annyival könnyebb, miután az állategészségügy rendezéséről szóló 1888. évi 7. t.-cz. végrehajtása tárgyában kibocsátott ministeri rendelet értelmében a vásártérnek korlátokkal vagy árkokkal kell körülvéve lenni s az állatok csupán e célra hagyott bejárókon át közlekedhetnek.

A marhalevél nélkül vagy hiányos marhalevéllal érkező állatot a vásártérre nem bocsátják, hanem letartóztatják és az e célra előre rendelt helyen őrizet alatt tartják. Minthogy pedig a járőrök a marhalevelek ellenőrzését a legtöbb esetben önállóan gyakorolják; álljanak itt a marhalevelekre vonatkozó jelenleg érvényes szabályok, melyek az állategészségügy rendezéséről szóló 1888. 7. t.-cz. végrehajtására vonatkozólag a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium által 1888. október 15-én 40,000 sz. a. kibocsátattak — előre megjegyezvén, hogy a marhalevél nélkül, vagy ily kétes levéllel bárhol talált állatok általában más esetekben a községi előjáróságnak átvételi elismervény ellenében átadandók és az erre vonatkozó jelentés még akkor is, ha bűntény jelenségei merülnének fel, feltétlenül a közigazgatási hatóságnak terjesztendő be, mert minden ilyen esetben kizárólag a közigazgatási hatóságok hivatvák az előnyomozás teljesítésére s az ebből kifolyó további intézkedések megtételére.

A marhalevél közokirat, mely a reájegyzett állatokra vonatkozó tulajdonjog igazolására szolgál, azoknak egészségi állapotát és az állatok forgalmának esetére előírt ellenőrzés megtörténtét tanúsítja. Marhalevéllel el kell látni: lovat, szarvasmarhát, juhok, kecskét és sertést (beleértve a csikókat, borjakat, bárányokat, gödölyéket és malaczkokat is), tekintet nélkül arra, hogy milyen koruk: valahányszor a tulajdonos ily állatra vonatkozó tulajdonjogát másra ruházni és valahányszor ily állatot állandó tartózkodási helyéről elhajtani vagy elszállítani kíván. Ezen esetekben a tulajdonos saját nevére kiállított marhalevelet tartozik előmutatni, de a szerzett állatot a tulajdonos hazahajthatja oly marhalevéllel is, melynek hátlapján van igazolva tulajdonjoga. Kisorolt katonai lovat vevője a katonai hatóság által kiállított s a vevő nevét s az állat leírását tartalmazó igazolvánnyal hajthatja vagy szállíthatja haza. Marhalevél nélkül hajtható, de vasuton, hajón nem szállítható az állat legeltetés, usztatás, fuvarozás és gazdaság folytatása céljából, de csakis ugyanazon vármegye területén. A közös hadseregbeli, honvéd- és csendőrlovak szállításánál (vasuton, hajón) a marhalevelet menetlevél pótolja.

Érvényes marhalevél csak bélyeges kincstári űrlapon állítható ki. Az űrlapok 5 kros vagy 3 kros bélyegjeggyel vannak ellátva. Minden 2 évesnél fiatalabb ló és szarvasmarha marhalevele 3 krajczárnyi bélyegjegyes és pedig: a csikóké zöld, a szarvasmarháké pedig fekete nyomású űrlapon, míg 2 évesnél idősebb ló és szarvasmarha marhalevele 5 krajczárnyi bélyegjegyes és pedig a lovaké téglavörös, a szarvasmarháké pedig kék nyomású űrlapon.* A marhalevél bélyegilletéke, továbbá minden 10—10 drb juh, kecske vagy sertés (bárány, gödölye vagy malacz) után, korukra való tekintet nélkül 5 kr., s az egy marhalevélre jegyzett állatok számának tizzel való osztása esetén maradótörök után szintén 5 kr. Tíz darabnál kevesebb juhról, kecskéről vagy sertésről szóló marhalevél csak öt kros bélyegjeggyel ellátott űrlapon állítható ki.

Az adóhivatalok marhalevél-űrlapokat csakis törvényhatóságnak szolgáltatnak ki, a mely viszont közegeinek szükségletét fedezi. Mielőtt azonban azokat kiadná, tartozik az űrlapokat egyenként pecsétjével, folyó- és évszámmal elláttatni. A folyószám minden év elején 1-el kezdendő. Az űrlap csak

* Ezen marhaleveleknek e könyvbe való hű lenyomatása műszaki nehézségekbe ütközik s ezért ettől eltekinteni kellett, — de különben is ezek minden községben a marhalevél-kiállítónál a járőrök által tanulmányozás céljából is bármikor betekintheők.

azon községben használható fel, melynek a törvényhatóság megküldte s melynek a nevére azokat jegyzékében előjegyezte, — így tehát az űrlapok kikölcsönzése szigorúan tilos.

Ha az űrlap hátsó lapján lévő tiszta hely nem elegendő a följegyzésekre, az űrlap egy tiszta lappal megtoldandó akként, hogy a tiszta lap az űrlap szélére ragasztandó, de a nélkül, hogy valamely följegyzést eltakarjon.

A marhalevél kiállítására azon község illetékes, melynek területéről az állat elhajtatik vagy elszállittatik, esetleg a melynek területén a tulajdon — átruházás történik. A községi előjáróság, törvényhatósági joggal felruházott városokban a tanács jelöli ki azon egyént, a ki marhalevél kezelésével megbizatik. Marhalevél csak a törvényhatóság által számozott űrlapon állitható ki s a kiállító közeg meggyőződni tartozik a marhalevelet kérő egyén tulajdonjogáról és az állatoknak kedvező egészségi állapotáról. A tulajdonjog igazolására a marhalevél kiállítója az űrlap illető rovataiba bejegyzzi a tulajdonos nevét és lakhelyét, az állatok darabszámát (számmal és betűkkel) fajtát, leírását és különös ismertető jeleit. A marhalevelet csak a tulajdonos nevére (közös tulajdonú állatokra vonatkozó marhalevelet a tulajdonosok nevére) állithatja ki, de annak akárhány egytaju s egyforma jegyű állatára; különböző fajú (ló szarvasmarhával, juh sertéssel stb.) vagy egyfajú, de különböző jegyű állatokat nem jegyezhet egy marhalevélre, ha ugyanazon egyén tulajdonát képezik is; ellenben különböző korú, de egyfajú állatokat (szarvasmarhát és borjut, lovat és csikót, juhot és bányát, kecskét és gödölyét, sertést és malacot) ha egy egyén tulajdonát képezik, ugyanazon marhalevélre írhat. Az űrlap illető rovatába esetleg a hajtó vagy hajtók nevei és lakhelyei vezetendők be, az utolsó rovatban pedig az állatoknak a tulajdonos által bejelentett rendeltetési helye (irányítás) jelölendő meg; az utolsó rovat mindekor, még helybe szóló irányításnál is kitöltendő.

Az állatok egészségi állapotának tanusítására szolgál az űrlapon nyomtatásban foglalt záradék, mely az űrlap keltezése és aláírása által érvényessé válik a marhalevélre jegyzett állatokra nézve.

Az űrlap az országban dívó bármely nyelven tölthető ki, de a eljárás és község mindig magyar nyelven jelölendő meg rajta.

A rovatok pontos kitöltése után a kiállító közeg keltezi, aláírja s a községi pecséttel ellátja a marhalevelet, a keletben a hónapot és az évszám utolsó számát betűkkel leírni tartozik.

Midőn a marhalevélre jegyzett összes állatokat ugyan-

azon egyén szerzi meg, ennek tulajdonjoga a hátlapra vezetendő záradékkal igazolandó. Ily marhalevéllal a szerző állatit csak haza hajthatja vagy szállíthatja. Azon esetben pedig, midőn valaki az egy marhalevéltre jegyzett állatoknak csak egy részét szerzi meg, ennek tulajdonjoga szabályszerű, az ő nevére kiállítandó új marhalevéllal igazolandó s az eredeti tulajdonos marhalevelén azon állatok, melyek más tulajdonába mentek át, a marhalevél hátsó lapjára vezetendő záradékkal leirandók. Az ily marhalevél tulajdonosának visszaadatik s ez a megmaradt állatokra szabályszerű marhalevél gyanánt szolgál; midőn a marhalevéltre jegyzett állatokból az utolsók iratnak le, a marhalevél is levonandó.

A tulajdon átruházást mindig azon község marhalevél-kiállítója eszközli, a mely község területén a tulajdonjog átruházása történik.

A marhalevél, keltétől számítandó egy év letelte után csupán új marhalevél kiállításának alapjául szolgálhat. Az egészségi bizonyítvány 10 napig (a keltezés napja ebbe nem számítandó) érvényes. Midőn tehát a tulajdonos marhalevelét az egészségi bizonyítvány érvényének megszűnte után használni akarja, tartozik azt ott, a honnan az állatot elhajtja, a marhalevél-kiállítónak az egészségi bizonyítvány megújítása végett bemutatni. Az újítás 10 napig érvényes, a marhalevél érvényességi tartama alatt akárhányszor eszközölhető, a marhalevél hátlapjára irt záradékkal történik s az irányítást mindenkor magában foglalja. Az irányítás csak azon helyre érvényes, mely a marhalevél utolsó rovatában megjelöltetett, de ha az állat ezen helyről visszahajtatik oda, a hol a marhalevél kiállított, új irányítás nem szükséges. Ha az egészségi bizonyítvány még érvényes, de a tulajdonos az állatokat más mint az irányításban megjelölt helyre akarja hajtatni vagy szállítani, a marhalevelet új irányítás végett szintén a marhalevél kiállítónál bemutatni tartozik, ki az új irányítást a marhalevél hátlapjára vezeti.

Marhalevél elveszése esetén tulajdonosa köteles az elveszés tényét azon község előljáróságánál (városi rendőrkapitánynál) bejelenteni, mely a marhalevelet kiállította.

A levágásra és kereskedésre szánt szarvasmarha csak az e célra kijelölt u. n. marhahajtó utakon hajtható, s ennek ellenőrzésére a csendőrök őrzárataik alkalmával kötelesek. E célból a hajtott állatok marhalevelei előkérendők s megvizsgálendő, hogy szabályszerűek-e, hogy az állatok azonosak-e a bejegyzettekkel? hogy a marhalevelen megjelölt utirány megtartott-e, és az állatok között találkozik-e beteg vagy

gyanus darab? Ha az említett körülmények valamelyike tekintetében aggály merül fel, a járőr köteles az állatokat a legközelebbi községbe tereltetni s az esetet a községnek bejelentve, átvételi elismervény ellenében átadni.

*

Befejezván a felhajtott állatok ellenőrzését, a legénység a meghatározott helyen összegyűl. A parancsnok a rendelkezésére álló erőt a viszonyokhoz mérten több, legalább 2 főből álló járőrbe beosztja s minden járőrnek felügyeleti körletét meghatározza, mely körletben az illető járőr, tekintve, hogy a marhaellenőrzésével többet nem foglalkozik, első sorban van hivatva a közbiztonság és rend felett őrködni, míg a parancsnok egy csendőrrel az egész vásárban teljesíti a szolgálatot s járőreit e közben ellenőrzi.

Minthogy a vásárookban az oda csődült mindennemű közártalmu egyének zavarják meg rendesen a rendet; ez okból ezek szigoruan szemmel tartandók. Különösen felügyelendők a lókötők, marha- és vásári tolvajok, pásztorok, koldusok, hamis játékosok, ugynevezett pénzváltók, altatók, csalók, egyáltalában mindennemű, az ország minden részéből megjelenő szédelgők, verekedők, házalók stb. Egyes megyékben a pásztorok ellenőrzését külön szabályrendeletek szabályozzák, ott tehát e szabályrendeletek tartandók szem előtt.

A marhatolvajlással alaposan gyanúsított egyének a vásárookban adnak egymásnak találkozót. A csendőrök tehát figyeljék meg, kikkel társalognak, — e figyelésnek azon hasznaleendő, hogy összeköttetéseiket felfedezik, mit a nyomozásoknál értékesithetnek.

A vásártolvajok rendesen többen egy szövetkezetet képeznek s vevés ürügye alatt ott, a hol a tolongás legnagyobb egy arra alkalmas pillanatban egyik tagja ily bandának bármilyen ingóságot, leginkább azonban vászonneműt és kelmefélét ellop, azt a háta megett álló másik tagnak átadja, ki megint az ellopott tárgyat a mellette vagy mögötte álló taghoz továbbítja, ez pedig azután a sokaságban a lopott tárgygyal eltűnik.

Ezen tolvajok, ha ismeretesek, a vásártérről a vásár elnökével egyetértőleg eltiltandók, ha pedig tilalom ellenére a vásárban újra megjelenének, annak befejeztéig, a vásárelnök felhívására őrizet alá veendőek. Általában pedig a külörsbeli járőrök kiváló figyelmőket a saját örskörletbeli gyanus egyénekre fordítsák, mit annál könnyebben tehetnek, miután őket ismerik. Ha ezen egyének a felügyeletet észre is vennék, ez nem baj, mert így feszélyezve érezvén magokat, óvakodni fognak gaztettek elkövetésétől.

A vásári tolvajok a lopott holmit tartózkodási helyökre csak legritkább esetben viszik, mert ezt vagy még a vásárban, vagy pedig utközben eladják, esetleg egy orgazdájuknál leteszik. Az illető örsparancsnok tehát minden alkalommal, ha e tolvajok vásárra távoztak, eléjük menjen s utközben őket meglepve győződjék meg, vajjon lopott holmit nem hoznak-e magokkal?

Zsebmetszők és egyéb tolvajok, ugymint a vásári tolvajok rendszeren a nagy tolongást használják fel bűnös cselekmények végrehajtására, ez okból a csendőrök a sűrűbb csoportokat és tolongást kísérik kiváló figyelemmel s nem ritkán ily tolvajokat tetten is érhetnek.

Tettenérés esetén a letartóztatásnak csak akkor van helye, ha az általuk elkövetett bűncselekmény vétséget vagy bűntényt képez, míg ellenben ha két forint értéken aluli élelmi vagy élvezeti czikkek lopótnak el, a mi vásárokon igen gyakran előfordul és ha ezen lopás a táblázatos kimutatás 40. oldalán lévő X. szakaszban feltüntetett kihágást képez, a csendőrségnek, tekintve, hogy ezen kihágás miatt az eljárás csakis a sértett indítványára indittatik meg, semminemű beavatkozási joga nincsen, mi szigoruan szem előtt tartandó, mert ép ily csekélységekbe való jogtalan avatkozás ellenszegülést s nem ritkán a csendőrök megtámadtatását vonja maga után.

A koldusok ellenőrzésére szolgáljanak irányadóul a kihágásokról szóló magyar büntető törvénykönyv 66—68. §-ai és esetleg ez irányban kiadott megyei szabályrendeletek, — tehát minden koldulással foglalkozó egyén, ki az említett §-okban vagy szabályrendeletekben meghatározott kellékeknek nem felel meg, a vásári elnök közbejöttével a vásártérről el-távolítandó s előzetes megőrzés végett a község előljáróságának átadandó, a vásár befejezte után pedig a közigazgatási hatóságnak megbüntetés és esetleges eltolonczolás végett elő-állítandó.

Hamis játékosok, kik leginkább kártyával, ravasz fondorlatokkal az avatatlan nép pénzét elnyerik ép úgy mint azok, kik egészen értéktelen, legtöbbször aranyhoz hasonló pléhdarabokat adnak el a tájékozatlanoknak valódi arany helyett, csalást követnek el. Előbbiek kedvencz játéka az ugynevezett „Hol a veres“, utóbbiak pedig akkép szedik reá a kiszemelt áldozatukat, hogy az előtt menve, egy kis pénztárczát maguk elé dobnak, azt gyorsan, de úgy veszik fel, hogy azt az utánuk jövő kiszemelt egyén észre vegye, kit azután hallgatásra kérve, ezért egy-két darab ily tantussal megajándékozzák. E művelet után pedig különböző rábeszéléssel meg-

vétetik ezen egyénnel a birtokukban lévő pléh darabot. Ezen egyének tettenérés esetén, vagy ha csalás reájuk bizonyult, letartóztatandók.

Altatók alatt azon egyének értetnek, kik — altató szerrel kevert itallal — valakit leitatnak, azután tőle a pénzt ellopják. E gazemberek leginkább korcsmák vagy bor- és pálinkamérésekben az áldomásozó vásárosok között forgolódnak és velük együtt dőzsölve, rendszeren jó zamatu italukkal a kiszemeltet megitatják és elaltatják, kedvező pillanatban pedig pénzétől megfosztják.

E bűncselekmény a magyar büntető törvénykönyv 346. §. szerint rablást képez, ily egyének tehát a tett elkövetése után letartóztatandók és ha gyanusak, hogy altatással foglalkoznak, a legszigorubban felügyelendők.

A vásárokon rendszeren működni szokott varázslók, jóslók, kártya-vetők, álmofejtők és mások rászedésére számító hasonló szemfényvesztők, ha ezzel üzletszerűleg foglalkoznak, tehát magukat e rászedésért megfizettetik, a kihágásokról szóló magyar bünt. törvénykönyv 79. §. szerint kihágást követnek el, foglalkozásuktól tehát elintendők, a rászedésre szánt tárgyak vagy eszközök tőlük elkobzandók, illetők pedig az illetékes közigazgatási hatóságnak feljelentendők, ha ismeretlenek elővezetendők.

A vásárhely környékén meghuzódott s az ellopott vagy más igaztalan tárgyakat áruló orgazdák és tolvajok feltalálása végett a járőrök a félreeső helyeken is forduljanak meg.

Házalók ellenőrzésére az 1887. évi zsebkönyvben közölt házalásról szóló rendszabályok irányadók.

Ismert verekedők a községi előljáróság közbejöttével befolyásolandók, hogy verekedést ne kezdjenek s ha daczára ennek rakonczátlankodnak, a vásár bizottság elnökével egyetértőleg a vásártérről eltávolítandók.

Ha verekedés fejlődik, az erről értesülő összes csendőrök gyorsan összegyűlve és a verekedés helyétől 30—40 lépés távolságra figyelő állást foglalnak el s csak akkor lépnek közbe, ha a verekedést a jelenlévő községi előljárósági személyek szétoszlatni nem képesek. A verekedések szétoszlatásánál az ellenszegülési esetekben követendő magatartásra vonatkozó vezérfonal határozványai, különösen annak 13., 14. és 15. §-ai tartandók szem előtt.

Ily esetekben fokozott tapintat, nyugalom, óvatos, de bátor fellépés okvetlen szükséges, mivel minden tapintatlanság, durvaság, elhamarkodás vagy erélytelenség csakis a fel-

böszült és rendesen ittas tömeg ellenszegülését és az ebből származó szomorú következményeket vonja maga után.

A vásárokbán megtartandó multságokat a csendőrök bár figyelemmel kísérik, mindazonáltal nem czélszerű a járőröknek folyton a mulató közönség között tartózkodni, vagy portyázni, mivel ez által alkalmat szolgáltatnak ittas egyének megjegyzéseire vagy kifakadásaira, melyek szóváltást idézve elő, rendesen ellenszegülésben végződnek. A multságok megfelelő távolságról figyelendők meg s a csendőrök, ha a lárma és a kurjongatás még oly nagy is, csak akkor lépjenek közbe, ha rendzavarás támad és azt — mint már említve lön — az előljárósági személyek lecsillapítani nem képesek.

Ha valamely járőr vendéglőkbe, korcsmákba vagy italmérésekbe a szolgálat érdekében belépni kénytelen, ott a szolgálati utasítás 7. §. szem előtt tartása mellett, a lehető legrövidebb időig időzzön.

A vásárokbán fentartandó rendhez tartozik még a vásártéren levő és odavezető közlekedési utak szabadon tartása, t. i. hogy az utakon a szabad közlekedés akadályozva ne legyen. Tilos a sebes hajtás és mindazon eljárás, mely tolongást idéz elő. A kocsik és állatok, az ut irányát tekintve mindig a bal oldalon hajtandók. Különösen a vásárbejáratoknál figyelendő arra, hogy összetorlódások ne forduljanak elő, mi csak úgy érhető el, ha mindenki az utrendészeti szabályokat szigorúan betartja.

Végül, a vásárügyeletre kivezényelt csendőrök útkezésére vonatkozólag megemlítetik, hogy oly helyeken, hol őrs van, ez a laktanyában, máskülönben kizárólag a község házában felváltva akként történjék, miszerint a kirendelt erő fele mindig a vásártéren legyen, — megjegyezvén, hogy ily alkalommal is legalább két csendőrnek együtt kell lennie.

III. A csendőrség teendője a vásár után.

Ha a vásár oszlásnak indul, a parancsnok a viszonyokhoz mérten a fölösleges erőt — ha ezek idegen őrsbeliek — az utak biztosítása czéljából őrsállomás helyeikre indítja. Megjegyzendő, hogy e járőrök mindig a legveszélyesebbnek ismert utakon vonuljanak őrsükre s utközben megfelelő pontokon, különösen éjjel ismételten leszállásokat tartsanak. Különösen ügyelnek ily alkalomkor, hogy az utvonalokon mi sem történjék, mi a biztos és akadálytalan közlekedést zavarhatná. A marhalevél ügyet gyanusakkal szemben szigorúan kezelik s a gyanusoknak az utvonalon is kivel történt érintkezéseit megfigyelik. Az ősmert vásári tolvajokat vagy ezen gyanuban ál-

lőket megmotozzák, hogy igaztalan jószágot nem-e visznek magukkal, mit azért is tenniök kell, miután a vásárban elloptott tárgyaknak így gyakran nyomába jöhetnek. S végül megjegyeztetik, hogy a vásár utáni időkben is czélszerű a vásári tolvajok, lócsiszárok, pásztorok stb. megfigyelése és ellenőrzése, miután utólagosan megfigyelt tények esetleg felvilágosítást adhatnak a vásáron vagy a vásár alkalmából történt törvényellenességek kiderítésére.

Ha idegen őrsbeli csendőrök a vásáron nem lettek volna, akkor a fenneb említett utvonatra egy járőr vezénylendő ki, melynek feladata az utvonalat egy meghatározott pontig biztosítani s a fennebb felsorolt szolgálatot végezni, az utolsó járőr pedig a vásár helyén addig marad s portyáz, míg a lakosság lecsendesül; azután pedig az őrsre bevonul.

Utlevál- és idegenrendészet.

A szolg. utasítás 55. §-a szerint „a csendőr portyázás közben talált utasokra nézve mindazon rendőri szabályok figyelemmel tartására köteleles, melyek az idegenekre nézve fennállanak; s ez alkalommal újból s ismételve figyelmeztetik, hogy az utlevél és utazási okmányok iránt fennálló rendőri szabályok a szabad és háborithatlan utazást a monarchia határain belül védik, minélfogva bármily rendű és állásu utasokat utazási igazolványaik előmutatása végett, *alapos gyanu nélkül* megállitania nem szabad,“ — továbbá a 81. §. első bekezdése szerint „ha a csendőrség az ország határszélén teljesít szolgálatot, kiváltképen az utlevél-rendészeti szabályok kezelésére kell fokozott figyelmet fordítania és leginkább arra felügyelnie, hogy csavargók belopódzása mindenképen megakadályoztassék.“

A szolgálati utasításnak fennebbi rendelkezései tehát az utlevél- és idegen-rendészetre vonatkozó szabályokat és intézkedéseket mint közösmerteket tételezi föl. Minthogy azonban éppen az utlevél- és idegen-rendészetre vonatkozó egységes törvény vagy kormányintézkedés nem létezik, a szolgáltatnak ezen ága pedig, éppen gyakori és kényes voltánál fogva, a helyes tájékozást igénylik: kívánatosnak mutatkozik, hogy úgy a belföldi, valamint a határszéli forgalomra vonatkozó utlevél-, igazolvány- és idegen-rendészeti tárgyaló rendeletek úgy, a mint azok jelenleg érvényben állanak, a gyakorlati csendőrszolgálatból meritett adatokkal kapcsolatba hozva, a következőkben ösmertessenek.

napi kereset után élők, pl. iparos segédek, napszámosok, sodronyosok, varrónők, munkások stb. fizetik. A kiállításért díj nem szedetik. Az osztrák tartományokban hasonló, csak-hogy német szövegű igazoló jegy (Legitimationskarte) használtatik és teljes érvénnyel bír Magyarországra nézve is.

Igazoló jegyeket a kiállító hivatalnál való személyes megjelenés mellett kéjutazók, kereskedők, iparosok általában nagyobb távolságra menők szereznek maguknak és pedig kizárólag óvatosságból, hogy szükség esetén személyazonosságukat tudják azzal igazolni. Pl. ha egy aradmegyei kereskedő Brünmben a postával pénzt kap, csak igazoló jeggyel kell kimutatnia személyazonosságát.

Mint hogy az igazoló jegyek váltása inkább csak javasolva, mint parancsolva van, ennél fogva a határidejük lejárta utáni használata sem von büntetést maga után, ha belföldön személyes igazolásra vétetnek igénybe, — számos esetben történik meg azonban, hogy a szóban forgó igazolási jegyek külföldi, nevezetesen Német-, Bajor-, Szászországba, Svájc- és Belgiumba stb. való utazásra használtatnak, a mi kétségkívül visszaélés, mert a nevezett országok is az osztrák-magyar monarchia határán kívül esvén, épen úgy tekintetnek külföldnek, mint pl. a keleti országok, s így oda is szabályos útlevelekre volna mindenkinek szüksége.

Az említett visszaélést — ámbár a m. kir. belügyminiszterium attól ismételten óva intett — elősegíti azon körülmény, hogy az illető idegen államok határán az útlevel-ügy ellenőrzése nem szigorú.

2. *Munkakönyv.* Minden iparossegédnek, gyári munkásnak és pinczérnek munkakönyvvel kell birnia, mely szabály alól csak fontosabb teendőkkal megbizott iparossegédek, pl. pénztárnokok, kereskedősegédek, könyvvivők, munkavezetők vannak kivéve. (Lásd 1884. évi XVII. t.-cz. ipartörvényt.)

A munkakönyv nagy nyolczadrétű, 48 számozott lapoldallal bíró barna bekötésű könyv, melyet az első fokú iparhatóság, t. i. városokban a tanács — (kerületi kapitány — községekben a főszolgabíró díj nélkül állit ki előtte ismeretes oly személyeknek, kik írásban bizonyítják, hogy valamely iparágban a segédi minőséghez megkiántató képesítést elsajátították; fizetni való csak a könyv ára és 15 kr. bélyeg, mely bélyeg az első lapra ragasztatik. A hat első lap a könyv tulajdonosának származványát, személyleírását és az ipartörvény főbb pontjait tartalmazza, a többi oldal üresen marad, hogy arra a munkaadók a munkából kilépés alkalmával bizonyításait ráírassák.

A felsoroltakból látható, hogy munkakönyvek csak iparossegédeknek adatnak, nem pedig tanonczoknak (inasoknak) is; utóbbiak, ha tartózkodási helyüket cserélni akarják, igazoló jegyre van szükségük, s ilyen esetben úgy a segédek, mint a tanonczok legalább is az iparhatóságnál tartoznak a megérkezést jelenteni. Nem utazási okmány tehát a munkakönyv, hiszen ilyenre belföldön nincs szükség, hanem kizárólag kenyérkereset céljából a mesterséget vagy foglalkozást és személyazonosságot tanúsítja s visszaélés annál kevésbé lehetséges vele, mert a teljes származványt és személyleírást tartalmazza és minden helységben újra lajstromoztatik. Ugy ezen könyv, valamint az 1. pont alatt említett igazoló jegyre vagy tulajdonosára a csendőr rendszerint csak felhívás folytán gyakorol szolgálati befolyást, kivéve a később felsorolandó eseteket, midőn önállóan is felléphet.

3. *Szolgálati (cseléd) könyv.* Korra való tekintet nélkül minden cselédminőségű személy, azaz a ki magát szerződésileg bizonyos háztartási vagy gazdaság körüli személyes és folytonos szolgálatra bérért legalább egy hónapra kötelezte, tartozik szolgálati (cseléd) könyvvel magát ellátni. (Lásd 1876. évi XIII. t. cz.) Minthogy ezen könyv úgy a nagyság, lapszám, berendezés, bélyeg, kiállító hatóság, valamint nyilvántartás és rendeltetés tekintetében is csaknem azonos a már fennebb ismertetett munkakönyvvel, azon különbséggel, hogy a cselédkönyv a községelöljáróság írásbeli ajánlása alapján állittatik ki s különben is mindenki előtt ismeretes, — ennél fogva bővebb ismertetésétől eltekintünk, csupán felsoroltuk, mint az igazoló okmányoknak a belföldi forgalomhoz megkívántató egyik nemét.

4. *Községi bizonyítvány.* Mezei munkások, cséplők, nap-számosok, kik, ha ugyanazon vármegyében is, de idegen községben vállalnak munkát, köteleztetnek az 1876. évi XIII. törvényczikk által magukat községi bizonyítvánnyal ellátni, mert ilyen nélkül az országban utazhatnak ugyan, de munkába fel nem fogadhatók, sőt ha munka és bizonyítvány nélkül találtatnak, kiteszik magukat azon veszélynek, hogy a csendőrség által mint munkanélküli csavargók letartóztatnak és a szolgabírói hivatalnak átadatnak, vagy már az előljáróság, melynél munkát keresnek s melynél megérkezését mindenki jelenteni tartozik, hasonló okból kiutasítja, esetleg eltolonczoltatásukat kieszközli. Saját érdekében van tehát munkakeresés végett, belföldön idegen helyre menő minden egyénnek, hogy magát községi bizonyítvánnyal lássa el, melyért díj nem fizetendő, csak 15 kros bélyeg; sőt azon

kedvezmény is fennáll, hogy ha egész család vagy egy községből ugyanazon munkára többen együtt mennek, egy bizonyítványt vehetnek. Ezen bizonyítványban — miután meghatározott minta nincs — legalább is a név, születési és illetőségi község s az uti cél felemlitendő. A szóban forgó osztályhoz tartozó egyének azonban legcélszerűbben teszik, ha igazoló jegyet szereznek be. (Lásd 1. pont.)

Oly személyek, kinek szolgálati (cseléd) könyv vagy községi bizonyítvánnyal kell ellátva lenniök és szolgálatukat önkényüleg odahagyják, de semmi más büntető cselekményt nem követtek el és más községbe távoztak, a csendőrség által csakis szolgabírói felhívás folytán tartóztathatók le és adandók át azon község előljáróságának, a honnan megszöktek, — de gazda vagy munkaadó és jószágigazgató vagy a jószágkezelő kérésére még akkor sem, ha utóbbiak a szolgabírói felhívástól nyertek volna is általános felhatalmazást arra, hogy a csendőrséget igénybe vegyék. Ez utóbbi mint visszaéles be van szüntetve.

A fennebbiekben fel vannak tehát sorolva azon okmányok, melyeket állás, foglalkozás vagy kitűzött cél szerint belföldiek a monarchia határán belől magukkal vinni ugyan nem kötelesek, de saját érdekükben igen célszerűen teszik, ha azok valamelyikével magukat ellátják.

Ismételten hangsúlyozzuk, hogy az ismertetett okmányok nem utlevelek, ilyenre szükség az ország belsejében nincs, minthogy senkit elfogadható ok nélkül utazásában akadályozni a csendőrnek nem szabad; de megkönnyítik az utazást, segítenek a személyt gyorsan igazolni, s legtöbb esetben foglalkozást, kenyeret kapni. Csupán szükséges, hogy a csendőr ezen igazolási okmányokat is rendszeresen megismerje, bennök gyorsan tájékozódjék, esetleges hamisítást felismerjen. Csak így felelhet meg a szolgálati utasításunk 55. §-ában kitűzött azon feladatnak, mely szerint az utasok és idegenekre nézve fennálló rendőri szabályokat figyelemmel kell tartania.

Minthogy tehát az akadálytalan utazhatás elve a belföldön szigorúan fentartandó — az utasok és idegenek iránti rendőri szabályok csak abból állhatnak, hogy :

a) utasok és idegenek, bármely osztályhoz tartozzanak, városok- vagy községekbeni tartózkodásuk alatt magukat tisztességesen viseljék és ott tartózkodásukat a rendőri hivatalnál bejelentsék vagy jelentessék.

Egyébiránt az utlevél-ügygyel kapcsolatos bejelentési ügy nálunk jelenleg úgy áll, hogy e tekintetben is általános érvényű szabályok nincsenek s a bejelentés kötelezettségének

kimondása vagy szabályozása az illető város vagy község tetszésétől függ. A fővárosban a bejelentési ügyet az 1879. évi 28. törvényczikk szabályozza s az ott érintett feltételek mellett életbeléptethető más városokban is;

b) a községek és városokon kívül talált utasok és idegenek az úrendőri szabályokat — miként azt minden törvényhatóság a saját területére nézve megalkotta, — betartsák. E tekintetben a csendőrnek önálló ellenőrzési, esetleg feljelentési kötelessége van;

c) a bármely okból gyanusak igazolásra szorítottassanak. S szolgálatának ezen része az, mely tulajdonképen a legfontosabb az utlevél- és idegenrendészet kezelésénél, midőn t. i. kényszerítve látja magát az utasok és idegenek megállítására és igazolásra vonására. Ez egyfelől igaz, hogy felelősséggel jár, mert nem engedhető meg, hogy a csendőr tetszésétől vagy önkényétől tétessék azon utasok és idegenek zaklatása függővé, kik megállításra okot nem szolgáltatnak s így méltán panaszt emelhetnének; de másfelől épen szolgálati utasításunk (55. §.) rója a csendőrre azon kötelességet, hogy ha alapos ok van rá, minden utast igazolásra kell vonni. Legelőbb is tehát pontozatokba gyűjtsük össze azon okokat, melyek a csendőrt feljogosítják, jobban mondva kötelezik az utast és az idegent igazolásra vonni. Ezek a következők:

1. ha az idegen vagy utas nyomozó levéllel üldöztetik, esetleg az üldözöthöz feltűnően hasonlít;

2. ha valaki a csendőr láttára kitér, eltűnni törekszik, zavarba jő, arcszínét változtatja, arczát betakarja, tetteiben haboz, roszullétet színlel stb.;

3. ha az utas viselkedése botrányos vagy ijedelmet gerjesztő;

4. ha ruházata, láthatóan viselt szalag és jelvényei a magyar állameszme ellen valók s így tiltottak;

5. idegen államok bujtogató ügynökei, terepfelvételek vagy tereptanulmányokkal foglalatoskodók, házalók, vándorlók, csavargók, nyilvántartott vásári zsebmetzők és csalók vagy ezekben gyanusak, — szóval olyanok, kik a csendőriben megfigyelése alapján gyanút gerjesztenek, hogy a személy- és vagyonbiztonság, a közrend és közcsendre s az államérdekre veszélyesek lehetnek.

A mint elkerülhetetlen szükséges, hogy a csendőr az utasnak diszes öltözete, finom modora, esetleg kihívó, henczegő magaviselete által magát tévutra ne vezettesse és eltökélt szándékától, hogy őt igazolásra vonja — ha ok van rá — eltántoritani ne engedje; ép oly kevésbé tartóztassa őt

vissza kötelessége teljesítésétől abbéli aggodalma, hogy az igazolásra vont egyénnél a gyanu talán nem valósul s így esetleg bepanaszoltatik, — ellenkezőleg, tartózkodás nélkül és inkább több, mint kevesebb esetben éljen a csendőr igazoltatási jogával, csak elfogadható ok legyen rá, mert ez éber örködésre, tevékenységre mutat s megtermi jó gyümölcsét, visszatükröződik az örskörlet nyugodt, rendezett voltában. Sőt a legkényesebb, a legbajosabbnak vélt helyzetből is tisztességgel és diadallal bontakozik ki a csendőr, ha az utas- vagy idegennek igazolásra vonásával fellépése határozott, óvatos, feltűnés nélküli és végül kiméletes is.

A határozott fellépés már a sikernek fele, neveli az öntudatot a csendőrben, meggyőzi az ellenfelet szándékunk komolyságáról, de arról is, hogy kötelességünket ismerjük s így elejét vesszük esetleg ellentállási hajlamának is.

Óvatosság a saját személyére nézve íjt és minden alkalommal szükséges a csendőrnek, mert ismeretlen emberrel van dolga és soha sem tudhatni, kiben mi szándék rejlik s azért a csendőr megfeszített figyelemmel viseltessék minden iránt a nélkül azonban, hogy csupa óvatosságból a habozásnak csak árnyékát is elárulná.

A feltűnést kerüli és kiméletesnek azért kell lenni, mert ha valaki a csendőr által belföldön vonatik igazolásra, mindenkinek figyelme oda irányul, kíváncsiak tolongnak oda s az illető talán gúny vagy szánakozás tárgya lesz. Ezen kinos helyzettől az által kiméltetik meg, ha a csendőr lehetőleg elkülönített helyen és gyorsan végez, sértő vagy durva kifejezéstől óvakodik, száraz, kimért, de egész illedelmes hangon beszél s így az illetőnek — ha hibás vagy bűnös lenne is, sem tekintélyét, sem önérzetét nem sérti, de másfelől csakis ezen eljárás teszi lehetővé, ha az igazolásra vont utast a csendőr háborítlanul tovább bocsátaná, ennek nem lesz oka az eljáró csendőr ellen panaszt emelni.

Még annak megbeszélése van hátra, hogy mit fogadhat tehát el a csendőr igazolásul? Kétségkívül első sorban azon okmányok fogadandók el a belföldiektől igazolásul, melyek fennebb 1—4. pont alatt ismertetve vannak, külföldieknek kizárólag a saját államoktól kiállított utlevelet kell előmutatniok s nagy figyelmet fordítson a csendőr, hogy a megkérdezettnek adatai és külseje pontosan megegyeznek-e a magával vitt okmány tartalmával s vizsgálja meg, nincs-e utóbbiban vakarás vagy észrevehető hamisítás. Megtörténik, hogy az igazolásra vont utasnak nincs hatóságilag kiállított igazolványa. Itt is, mint fennebb, nem annyira az uti célnak, mint a

személy kilétének vagy azonosságának megállapítása a fődolog s elegendő, ha az utas más hitelt érdemlő vagy ismeretes személylyel, nála levő másnemű irományokkal stb. igazolja kilétét.

E tekintetben egyáltalán nem szabad a fáradságot sem kimélni, s így az esetben, ha az illető magát azonnal igazolni nem tudná, de pl. valamely környékbéli egyénre hivatkozna, akkor azon községig kell vezetni, a hol kilétéről tanuskodhatnak s itt el ne mulassza a csendőr az előjáróság közbejöttét s ha szolgabíróság véletlenül ott lenne, azét is igénybe venni vagy a távirót felhasználni s illetékességi helyéről sürgős választ kérni, hogy tényleg ismerik-e, s a megállított gyanutlan-e? Az eljárás eredményétől függ aztán, hogy a csendőrijárőr talál-e okot a letartóztatásra, esetleg csak a közvetlen elővezetésre egy közel levő szolgabírói hivatalhoz, — hol nem egészen gyanutlan utasok szóbeli jelentés mellett adatnak át, — vagy pedig igazoltnak találja és szabadon bocsájtja az utast. Azon harmadik és itt-ott előforduló eljárás, hogy csendőr-járőr egy ismerős személynek jótállása mellett bocsát szabadon olyant, kire már szolgálati befolyást gyakorolt, de a gyanu alól fel nem mentett — helytelen s merőben szabálytalan eljárás.

*

Bevégzésül — miként az *a)* pont alatt is kilátásba helyezettett — a tolonczszabály legyen itt felsorolva főbb pontjaiban és összefüggésben az idegen-rendészettel.

A tolonczszabály szerint a következők tolonczolandók el:

1. Csavargók, szokásos munkakerülők, szolgálatukat ok nélkül minduntalan változtató cselédek, hatósági engedély nélkül az utcán vagy házról-házra koldulók, a közbiztonságra alaposan gyanus egyének, ha nem oda illetékesek, a hol tállatnak, s foglalkozást vagy fentartási jövedelmet nem tudnak kimutatni.

2. Oly egyének, kik közbotrányt, erkölcstelen korhelyéletet élnek s a községbőli kiutasításnak nem engedelmeknek vagy kötött utlevéllel utasítatván illetőségű helyökre, az előirt iránytól önkényűleg eltértek, továbbá kéjnök, ha a hatósági szabályt megszegik s nem tartózkodási helyükre illetékesek.

3. Elbocsátott fegyenczek, ha az 1. vagy 2. pontban felsoroltak közé tartoznak vagy a kihágásokról szóló törvény 62—70. §. szerint voltak büntetve.

4. Kiutasításra ítélt külföldiek, kik vagy a fennebbi cso-

portok valamelyikéhez tartoznak vagy az állam és béke szempontjából veszélyesek.

A négy pontban felsoroltak elfogatását a községi előjáróság rendeli el (a maga közegeinek, de nem a csendőrségnek, 13. §.) s csak akkor kísérteti be a tolonczhatósághoz, t. i. szolgabirói (rendőrkapitányi) hivatalhoz, ha azt az illető maga óhajtja vagy a községelőjáróság a tolonczozandónál talált okmányokból nem bírja azon adatokat kétséget kizáróan megállapítani, melyekből a szolgabiróság az eltolonczozást határozatilag kimondja.

A szolg. utasítás 73. §-a szerint a csendőrség tolonczszállitmányok kísérésére rendszerint nincs hivatva s csupán az ország határszélén a jelenleg m. kir. belépő állomásnak nevezett veszteg intézetektől vagy magyar határszéli rendőri hatóságtól átvett tolonczokat kíséri a legközelebbi szolgabirói (rendőrkapitányi) hivatalhoz. A tolonczügy tagadhatatlanul összefügg a közrend, csend és biztonság fentartásával, mert csakis a községben nem illetékes, tehát **idegen** csavargó, naplopó, munkakerülő, közbotrányt előidéző, korhely vagy már kiutasított stb. egyéneket szabad eltolonczoltatni, — ez tehát kiválóan idegenrendészet. Különben is az eltolonczozás nem egyéb mint óvintézkedés, hogy jó előre eltávolittassanak azon elemek, melyek a tisztességes emberek személyét, vagyonát, csendes békés életét zavarják s veszélyesekké válhatnak, erre pedig a csendőrség nagy mértékben foly be már az által is, hogy az eltolonczozandók nagy részét ő fogdossa össze s szolgáltatja be a szolgabirói hivataloknak.

B) A határszéli forgalom.

Egészen eltérő és összehasonlíthatatlanul könnyebb csendőrségi szempontból a határszéli forgalom ellenőrzése, mert itt rendes körülmények között azon egy elv áll, hogy az osztrák-magyar birodalom határán ki- vagy belépő minden egyénnek útlevéllal kell bírnia. Itt tehát fennáll az útlevelkényszer még azon szokással szemben is, hogy némely nyugati államba való belépésre nem követelnek útlevelet, de nem nyilatkoztatták ki, hogy útlevel náluk szükségtelen.

Előre legyen bocsátva, hogy itt csak a rendes utakon történő határszéli forgalmat értjük, a hol mindenütt gondoskodva is van, miszerint az államnak valamely közege, pl. szolgabiró, m. kir. belépő állomásvezetőség vagy vámhivatal az államrendőri teendőkkel meg legyen bízva, kik mellett végrehajtó közegekül a csendőrök működnek s főképen arra ügyelnek, hogy a határt útlevel nélkül vagy hogy az illető útlevelét ne láttamoztatta volna — senki át ne lépje.

A külföldi államok mindenikével azon kölcsönös viszonyban állunk, hogy az általuk szabályszerűen kiállított útlevelek országunkba való belépésre és viszont jogosítanak, távol vezetne azonban célunktól, ha mindenik állam által kiállított útlevelet részletesen ismertetnénk, a fődologban amugy is egyenlők, t. i. az utas nevét, származványát, személyleírását, utazási célját, esetleges utitársának felemlítését, az útlevel érvényességének idejét s a láttamozásra helyet kell tartalmazniok. Itt csak a Magyarországon kiállított utazási okmányok részletezésébe bocsátkozunk, melyek között első helyen áll az ugynevezett

a) *Útlevel külföldre*, alatta „Passe-port“ felirattal. Ez a mostani alakban 1878. január 1-től kezdve és csakis a belügyminiszterium által állittatik ki belföldiek számára, 16-od-rétü füzetből áll, barna boritéklappal és 16 számozott lapoldalt tartalmaz. Az első 6 lapoldalon magyar és francia nyelven az útlevel szövege olvasható. A belső lapok sárgás, simított, bordás papírból vannak, kék aljnyomattal, nemzeti színű fonállal átfűzve, mely a hátulsó boritéklaphoz belől van pecséttel odaragasztva.

Útlevel elnyerésére az illetékes község tesz írásbeli ajánlatot (elő-útlevel) az alispáni hivatalhoz, közli egyidejűleg az illetőnek származványát és pontos személyleírását, egyidejűleg odacsatolva a bélyeg- és kiállítási költséget. Minden önálló keresettel bíró egyén 1 forintot bélyeg és 1 forintot kiállításért fizet, ha azonban az útlevelért folyamodó napszámos, munkás, cseléd, iparossegéd, sodronyos, varrónő stb. általában oly személy, ki napi kereset után él, csak 15 kr. bélyeg és 5 kr. kiállítási költséget fizet. Az alispáni hivatal ugynevezett táblázat alakjában terjeszti elő a belügyminiszteriumhoz az útlevelhez szükséges adatokat. Az útlevel 1—12 hónapra szólhat.

Ezen magyar útlevel az egyedüli, mely a külföldre s onnan visszatérni jogosít, — szükséges azonban, hogy a Török- és Oroszországba menők, ezen országoknak Budapesten székelő ügynöksége által útlevelüket előbb láttamoztassák. Katona-kötelezettek és izraeliták csak feltételesen kapnak Oroszországba útlevelet. Amerikába szóló útlevelet csak elkerülhetlen esetekben adnak, de munkakeresők, napszámosok és iparossegédek az Amerikába szóló útleveltől ki vannak zárva.

Ujonczozási kötelezettek csak az állítási idő után, tartalékos és szabadságolt katonák és honvédek csakis az illetékes hadkiegészítő parancsnokság írásbeli engedélye mellett kaphatnak útlevelet, azonban 15—30 napra szóló és lejjebb

tárgyalandó *Utazási igazolványt* ily engedély nélkül is nyerhetnek az a i-páni hivataltól, ha a fegyvergyakorlatnak nem kell eleget tenni.

A határszéli forgalomban útlevel gyanánt előfordul még az
b) *Úti igazolvány* és a

c) *Határátkelési jegy*, de mind a kettő kivételesen csak Dunafejedelemségekbe való átkelésre jogosít és csakis oly egyéneknek adatik, a kik a Dunafejedelemségekkel határos magyar vármegyékből valók.

Az *úti igazolvány* egy 17 cm. széles és 21 cm. magas lap, sárgás aljnyomattal, a legszükségesebb származványt, személyleírást és nevet az első oldalon tartalmazza, érvénye 15–30 napig tarthat, kiállítási mód, bélyeg és költség azonos az útlevelével, csak hogy rendszeren nem a belügyminiszteriumban, hanem ennek megbízásából az illető vármegye alispánja által állittatik ki, de a belügyminiszteriumból kapott űrlapokon.

A *határátkelési jegyet* 5 napi tartamra határszélen az államrendőri teendőkkel megbízott hivatal főnöke állithatja ki, de csakis oly községbelieknek, mely községek területe az országos határig terjed és csakis az előjáróság utalványa alapján. Ezen határszéli igazolvány rendszeren fel iv papírra van nyomtatva s azon bélyegkötelezettségnek van alávetve, mint az útlevel, de tekintve, hogy csakis a szegényebb nép, t. i. munkások, napszámosok veszik igénybe, ezeknek bélyegtelenül adatik ki; ha ezek ez öt napot túllépik, büntetésül a bélyegilletéket meg kell fizetniök.

A felsorolt háromféle utazási okmányon kívül az osztrák-magyar monarchiának külföldön székelő consulai is állittanak ki útlevelet osztrák-magyar alattvalóknak Magyarországra leendő visszatérés céljából vagy rövid itt tartózkodásra, de ezeknek alakja, érvényességi tartama és célja különböző.

Az útlevelek megvizsgálásánál főgondját arra fektesse a csendőr, hogy azok az általános kellékekkel birnak-e? — nevezetesen a név, foglalkozás, kor, születési és illetékességi hely, utirány, személyleírás és sajátkezű aláírás talál-e a csendőr által tett összehasonlítás vagy megkérdezés eredményével, vajjon a vele utazó személyek pontosan bevezetvék-e az útlevelbe, hamisítás az aláírásra nézve nem fordult-e elő, a pecsét nincs-e utánozva vagy felragasztva, látható-e vakarás az okmányon, az útlevel érvényességi ideje nem járt-e le? Nagyon összeszakadt és megrongált útlevelek, melyekből az adatok nem vehetők ki tisztán, vagy valamely adatra nézve

aggályosak, kifogásolandók és határszélen államrendőri teendőket végző hivatalfőnököknek a tulajdonossal együtt átadandók

Megtörténik különösen csoportosan külföldre menő fuvarosok-, munkások- és cselédeknel, hogy vagy idegen névre szóló, ingyen kapott vagy pénzen vásárolt útlevéllal kísérik meg a határon átjutni vagy pedig 2—3 fiatal személyt, különösen leányt, gyermekének vall valamely idős személy, pedig gyermeke sincs. Ilyenkor a visszaélést a csendőr könnyen kiderítheti, ha őket elkülönítve egymástól, minden részletre kikérdezi, t. i. nemcsak a saját viszonyait, hanem valamennyiét megtudakolja; mert nem jegyezheti meg magának minden egyes az egész társaságnak esetleges álnevét és betanított szerepét s így kétségkívül rajta vesztenek.

Előfordult az is gyakran, hogy idegen utasoknak, különösen ügynököknek útlevéiben egy-két személy is be volt jegyezve mint utazótárs, a ki tényleg jelen sem volt; de mentségül sikerült az utasnak valamely ürügyet szinlelni, — visszautaztában magyar földről pedig rendesen egy-két leányt vitt magával mint utitársat. Minthogy ezen visszaélés által sok belföldi s különösen leány családott ki az országból, kik messze földre, többnyire erkölcstelen czélból szállítottak el, intézkedés tétetett, hogy szolgálatkeresés czéljából külföldre menő minden leánytól külön-külön útlevél követeltessék.

Ezen adatok ismerete és felhasználása — ámbár nem lehet kimeríteni az utasok számtalan cselőségét s merőben ártatlannak látszó ürügyeit, melyekkel csalárd módon törek-szenek az ország határán átjutni — képesítendi a csendőrt, hogy az útlevelek és utazók ellenőrzése körüli teendőinek minden irányban eleget tehessen. Még egyszer hangsúlyoztatik, hogy ehhez nagy figyelem és bizonyos foku ügyesség kell, mely tulajdonságok a határszélen és annak közelében portyázó csendőrtől annál inkább követeltetnek, mert rendkívül nagy a száma azoknak, kik az ország határán vagy útlevél (igazolvány) hiányában vagy csempészett tárgyak miatt álutakon s titokban lépnek át. Különösen kedvez ezeknek azon körülmény, hogy a határszélen vagy ahhoz közel községek, telepítvények, iparvállalatok, szén- és mészégetők vannak, nyájak legelnek stb. Ide tartoznak legelőbb is azok, kik útlevél nélkül akarnak kimenni; a látogatásra nem is hiányzik az ürügy. Hogy aztán a tapasztaltabbak magukra, a többiek pedig a szállást adók vezetése mellett — kik különben is üzletszerűen, fizetésért kezelik a személy- és egyéb csem-

észetet — jussanak át a határon ; már nem is okozhat nagy veszélyt és kockázatot.

Ennek folytán a csendőr gyakran, lehetőleg éjjel ellenőrizze a közvetítőket, általában a határszél felé és onnan jövő minden embert, főképen ha nem a szokott közlekedési vonalon jár — kérdezzen ki és ébersége ez irányban is jó hatást fog eredményezni.

A hajózásról és folyamrendészetéről.

(A szolgálati utasítás 22. §-ának 13. és 14. pontjaihoz.)

A hajózást az 1869. évi április hó 21-én a közmunka- és közlekedésügyi miniszterium által kiadott ideiglenes utasítás szabályozza, melynek a csendőrségi szolgálatot érdeklő részeit a következőkben kívánjuk ismertetni.

A magyar korona területén közönséges, nem gőzerővel járó hajóval vagy tutajjal önálló üzlet gyakorlására az engedélyt azon első folyamodású közigazgatási hatóság (a közig. bizottság) adja meg, melynek területén az üzlet székhelye leend. A gőzerővel járó hajózás engedélyezése a közmunka- és közlekedésügyi miniszteriumot illeti. Valamennyi belső vízeknek a lajthántuli tartományok lakói részéről hajók- vagy talpakkal leendő használatát illetőleg az 1858. évi január 29-én (B. t. l. 1868. 21. sz.) kelt miniszteri rendeletben megjelölt lajthántuli hatóságok részéről kiadott engedélyek az 1865/67. évi XVI. t.-cikk III. cz. értelmében, Magyarország területén is érvényesek. Ezenfelül a Dunán mindazok is gyakorolhatják a hajózást, kik a parti államok részéről az 1857. évi november 7-én kelt dunahajózási okmány értelmében arra engedélyt nyertek.

A magyarországi hatóságok részéről a hajózási engedély elnyerése ahhoz van kötve :

a) hogy az üzletvezetés székhelye a magyar korona területén legyen ;

b) hogy a folyamodók kijelöljék : minemű és hány hajót vagy tutajt, minő célra s mely vonalon kívánnak járatni.

A hajózási engedélyen kívül minden hajóhoz külön hajólevél kívántatik. Ennek kiállítását a folyamodó azon első folyamodású közigazgatási hatóságnál (a közigazg. bizottságnál) kérheti, melynek területén üzlete székhelye fekszik. Hajólevél nélkül csak azon gőzerő nélküli hajók és kisebb vízi járművek közlekedhetnek, melyek :

a) csak egy vízmenti utra készültek ;

- b) a vidék természetményeit a közeli eső vásárookra viszik;
 c) a közel parti összeköttetést fentartják vagy átjárókul
 szolgálnak; végre
 d) a tutajok.

Minden hajólevéllel ellátott hajó, ugyszintén a tutajok csak okleveles hajósok (tutajos, kormányos, gőzhajóvezető és kapitány) vezetése alatt járhatnak. Mindennemű hajós-oklevél (tutajos-, kormányos-, gőzhajóvezető-, kapitány-oklevél) csak három évi gyakorlat kimutatása s szabályszerű vizsgálat után adható ki. (Kiadja a közigazg. bizottság.) — Kielégítő vizsgálat alapján a hajós-oklevelet gőzhajók vezetésére a magyar királyi közmunka- és közlekedésügyi miniszterium, egyéb járművekre az illető első folyamodásu közigazg. ási hatóság adja ki. (A közig. bizottság az Ut. 34. §-a alapján.)

Gőzerővel járó hajókon a hajóvezetőn vagy kapitányon kívül mulhatlanul egy gépvezető is megkívántatik, ki csak szabályszerű vizsgálat alapján kiadott bizonyítvánnyal ellátott egyén lehet.

Minden okirat a hajózás gyakorlatának egész ideje alatt az illető hajón tartandó, s a gépen a szelentyü, valamint az emeltyük — ha léteznek — bélyeggel láthatólag s világosan jelölendők meg.

Minden, a magyar kormány engedélye mellett járó hajó személyzetének legalább kétharmada magyar alattvaló legyen s oly hajót, mely hajólevéllel ellátandó, valamint az átjáró naszádokat (hidat, kompot, révladikot) egyedül 21 évet betöltött egyének vezethetnek. Kisebb szolgálatokra 12, hajóslegényi vagy ezzel egyenlő minőségben alkalmazásra 18 évet betöltött életkor kívántatik.

Minden hajóslegény vagy vele egyenlő minőségben alkalmazott, tartozik magát egy hatósági szolgálati könyvvel ellátni, mely az illetőnek egyuttal igazolásul szolgál. and.

Minden gőzhajónak a hajó-bejegyzési könyvbe iktatott neve vagy száma; egyéb hajónak, nadszának, hajó-malomnak és minden uszó építmények külső oldalain ezenkívül még a tulajdonos neve is, távolról elég olvashatólag felírva legyen.

A hajókat egyedül a meder és vizállás viszonyainak megtefelelőleg s legfolebb a köbözési bizonyítványban megjelölt terhelhetőségök mértékéig — melynek a hajó oldalán megjelölve kell lennie — szabad megrakni, mindenkor szabadon hagyván a hajó szivattyuit, vizhányó helyét s a hombárok (raktárak) ajtait; és a gőzösök után csak géperejüknek megfelelő egy vagy több hajót (uszályt) szabad akasztani.

Minden vezető tartozik magát — hajója terhét illetőleg — a hajóba rakott áruk teljes kimutatásával igazolni.

A személyszállító hajók peremzete s oly nyílás, mely a fedélzetről a hajó belsejébe vezet, köröskörül karfákkal szegélyzendő, illetőleg elzárandó; ugyszintén elzárandó minden oly tárgy, mely az utasok biztonságát veszélyeztetné.

A menetrend, vitelár s a személy- és áruforgalomra vonatkozó mindennemű határozmány, minden állomáson és minden hajón köztudomás végett kifüggesztendő.

Az ittasokat s mindazokat, kik az illem megsértése által a velök utazókat megbántják, a hajószemélyzet utasításainak, melyeket az a biztonság érdekében hozzájuk intézett, nem engedelmeskednek vagy valamely nehéz betegségben szenvedni látszanak, avagy oly állapotban vannak, hogy a többi utasokra nézve kétségkívül alkalmatlanok — mit az illető hajóvezetőnek és ügynöknek kötelessége megítélni — előre is, hogy a hajóra se léphessenek, s magáról a hajóról a vállalat utközben a legközelebb eső állomáson is kiutasíthatja.

A legutóbb nevezett két tekintet alá eső egyéneket azonban elkülönítve külön szobában s szükség esetén felvigyázó kísérettel ellátva, jogában áll a vállalatnak elfogadni.

Töltött fegyvert a hajóra vinni vagy szállítani nem szabad. A hajóvezetőnek jogában áll a hajóra hozott vagy feladott lőfegyvereket megvizsgálni vagy megvizsgáltatni. Katonák és lőfegyverrel ellátott biztonsági közegek, ha egyéb utasokkal egy es ugyanazon hajón szállítatnak, tartoznak — mielőtt a hajóra szállnak — a hajóvezetőnek aziránt megnyugvást szerezni, hogy fegyvereikben töltény nincs. Nagyobb katonaszállítmányoknál a lőfegyverek közelebb megvizsgálása elmaradhat s a közbiztonsági kezesség az illető katonai parancsokra hagyandó.

A tűzveszélyes anyagot szállító hajók az előárbo cz csúcsán vagy az őrfa felső végén egy háromszögű fekete zászlót hordani s magukat egyéb hajóktól lehetőleg távol tartani s éjjel más hajóktól elkülönítve megállni tartoznak.

Hajókon ebeket csak szájkosárral ellátva és megkötve vagy elzárva szabad szállítani.

A vontató utakat, hajózási jelzőket, karókat, vízmértékeket, csúsztató fákat, a partkövezetet, magát a partot s általában mindent, mi a hajózáshoz s mindennemű vizi építkezéshez s építményhez tartozik, megrongálni vagy megváltoztatni mindenkinek tilos.

A hajójáratban sekélyes helyeken s különösen kikötőben

semmi — a víz medrének ártalmas anyagot, követ, kőszén-salakot stb. hányni nem szabad.

A vontató utak a part hosszában szélétől legalább 4 ölnyire szabadon tartandók. A vontató lovakkal a vontató utról letérni, a vetéseken, réteken legeltetni, s általában a vontató ut mellékén bármi kárt tenni tilos. A vontató utak aljában eső fürdőházak és hajómalmok csúsztató fákkal el látandók.

A felnyitható hidak tulajdonosai és bérlői tartoznak a hidat, a hajók és talpak átbocsátására, naponként kétszer kinyitni.

Menés közben napfeljöttétől napnyugtáig, állásközber pedig minden ünnep- és vasárnapon reggeli 8 órától naplementig minden hajó tartozik nemzeti lobogóját a zászlótartó rudon állandóan felhuzva tartani.

Veszélyben kivétel nélkül minden [hajós, révész tartozik egymáson kölcsönösen segíteni.

Minden hajós, révész, tutajos, molnár tartozik a veszélyben levő usza vezetőjének a legnagyobb kár elkerüléséért intéző utasításait követni, s utasítására saját hajóját, malmát, tutaját stb. a veszedelem útjából eltávolítani. Mentésnél első kötelessége a vezénylőnek az utasok s általában a személyzet s másodvonalban a teher biztosságáról lehetőleg gondoskodni.

A hajózási vállalatok állomásain és személyszállító hajóin egy-egy panaszkönyv tartandó, mely rendszeren lapszámozva s a vállalat pecsétjével ellátva legyen, melybe az utasok s egyéb üzleti felek netán előforduló panaszait nevök, állásuk és lakhelyök megnevezése mellett, bejegyezhessek.

Ejjel (naplementétől napfeljöttéig) minden uszó tárgy s minden a hajók járásába eső építmény, hajózási vagy nem hajózási eszköz megvilágítandó.

Kikötőn kívül soha sem szabad a parthoz egy szélteben több mint három hajót egymásmellé kötni.

A hajójárásban, sebes vízfolyásban, átjárók útjában uszának megállni vagy kikötni, a szabad hajózást bármely módon akadályozni, a gőzhajók kikötő hídjá elé vagy mögé valamit állítani nem szabad.

A partról vontatott hajók szabadon vonhatják át köteleiket a partnál álló hajókon és hajók fölött.

A partnál álló hajók tartoznak a vontató kötél szabadjárásához segítyt nyújtani és rajtuk át a parttal a közlekedést a mellettük álló hajókról megengedni.

A fedélzet nélküli (nyitott) hajókon, melyeknek oldala rendszeres rakodás mellett a víz felett legalább 1 lábnyi magas-

ságra ki nem emelkedik, úgy állás mint menés közben egy láb magas habdeszkák alkalmazandók.

A hajóvezetők hajózás közben a következőkre tartoznak ügyelni:

1. Induláskor, akár menés közben más induló vagy menő hajó útjában menni vagy azt útjában zavarni nem szabad.

2. A különböző hajójárásban (utvonalban) mozgó hajók akár azon egy, akár ellenkező irányban haladjanak, külön utvonalaikat megtartani kötelesek.

3. Ha bármely hajó vagy naszád egyik parttól a másikhoz átvágtat, s ekkép valamely egyes vagy vontatógőzös utvonalaiba esik, tartozik a felfelé menő gőzös elejétől folyvást legalább 150, s az alá menőétől legalább 300 ölre távol maradni.

Erős kanyarulókban tartozik minden gőzös az egész kanyaruló hosszán a lehetőségig jobb oldalt tartani, ezenfelül az alámenő gép erejét meglátni, s közlekedését a kanyaruló felett hosszantartó, erős gőzfűtytyel jelezni.

A gőzösök s egyéb hajók, talpak versenyzése s egymás mellett járása általában szigorúan tiltatik. Könnyű hajók tartoznak a terhelt vagy vontató és sérült hajóknak minden lehető előnyt nyújtani s erős habtól kimélni.

Átjáróknál (réveknél), hol a két partot egy vagy több révkötél köti össze, a révkötél minden hajó és tutaj előtt azonnal leeresztendő.

Az egy és ugyanazon hajójárásban közlekedő hajóknak — akár azon egy-, akár ellenkező irányban mozogjanak — csak ott szabad egymást elkerülniök, hol a kitérésre elég hely van. Az elég tágasságu helyen szemben találkozó gőzösök jobbra térjenek ki egymásnak, azok közül pedig, melyek egy irányban haladnak, az előlmenő saját jobbát kövesse, hogy a bal felé az azt utolérő szabadon előre mehessen.

A szűk helyen való kitérésnél is általános szabály ugyan a jobbra kitérés, de a vizzel alámenő szabad járásáról a felfelé menő hajó vezetője tartozik gondoskodni.

Midőn a gőzösök valamely hajóhidon mennek át, tartoznak sebességüket annyira mérsékelni, mennyire ezt a hajó vezetésének biztossága megengedi.

Ha két ellenkező irányban haladó hajó ugyanazon időben ér valamely hid közelébe, a felfelé menő hajó tartozik az alámenőnek előnyt adni, hogy azon az utóbbi mehessen át előbb.

Ott, hol valamely hajó vagy tutaj felült vagy elsúlyedt, a gőzösök tartoznak erejüket mérsékelni, s ha szükséges volna,

gépüket meg is állítani. A valamely elsülyedt tárgyhoz tartozó személyzetből senkinek sem szabad az elsülyedt tárgy közeléből eltávoznia, míg a szerencsétlenség okai hivatalosan fel nem vétettek. Minden vezető tartozik a reá bizott s elsülyedt tárgyat nappal valamely szembetűnő jeggyel, éjjel pedig fehér fényű lámpával megjelölni.

A vontató-gőzösöknek s egyéb terhes hajóknak alkonykor az éj beálltával csak addig szabad utjokat folytatni, míg mindkét partot jól láthatni. Könnyű uszály nélkül járó gőzösök azonban ekkor is mindaddig járhatnak, míg legalább az egyik partot láthatni. Gőzerejű és egyéb áljáró hajók s naszádok (révbeli hidasok, kompok, dereglyék, ladikok) ezen határozmányok alá nem tartoznak.

A hajózási csatornában minden hajó-, tutaj-, naszádvezető tartozik az illető csatornára vonatkozó külön utasításokhoz alkalmazkodni.

Pozsony és Ásvány, Moldova és O-Orsova, Sziszek és Gradiska, Vásáros-Námény és Tokaj között éjjel semminemű hajónak a víz folyása irányában közlekedni nem szabad.

A ladikokat és dereglyéket csak annyira szabad terhelni, hogy felső részök a vízből mindenkor legalább egy lábnyira szabadon kiálljon. Kik a ladikon vitetik magukat, a padon ülve maradni s a vezető azon utasításaihoz, melyeket a biztosság követel, készségesen alkalmazkodni tartoznak.

Bármely gőzerő nélküli úsza, menés közben éjen át egy fehér fényű lámpával világítandó meg. Minden, a víz folyása ellen menő gőzös előárbocznán vagy kéményén 2 s a víz folyásával menően 3 egymás felett függélyesen álló fehér fényű lámpa égjen, mely közönséges tiszta időben legalább 1500 öl távolra világítson. A lámpák oly ernyővel látandók el, hogy általa a világítás fénye a hajó hosszvonalától jobbra mint balra legalább 80 és 80 (összesen 160), s legfőlebb 105 és 105 (összesen 210) foku szöglet alatt világítson előre. Ezenkívül minden magánjáró gőzös és vontató gőzösök leghátul vontatott hajója hátsó végpontján egy kék fényű lámpa égjen. A hajójárásba vagy ennek közelébe vetett horgonyok czölöpei éjjel egy-egy fehér fényű lámpával megvilágítandók.

A mely gőzös az előtte egy irányban haladó gőzöst el akarja kerülni, figyelmeztesse azt ötszörös gőzfütytyel vagy csöndítéssel, mire az jobbra fog kitérni. A hátul menőnek azonban az előmenőt két hajó hosszányinál (70—80) ölnél jobban megközelíteni nem szabad, míg az elébe kerülésére hosszas harsány gőzfütytyel jelt nem adott.

Ha egy irányban haladó két gőzös közül az előlmenő

rendesen (jobbra) ki nem térhetne, akár a helyszüke, akár egyéb oknál fogva, tartozik — miután az utána jövő által ötszörös gőzfűtytyel vagy csöndítéssel figyelmeztetve volt — jobb oldala legmagasabb pontjáról nappal egy kék zászlót csóváltatni, éjjel egy vörös lampát kitűzni s azonnal balra tartani, mire az utána jövő hajó hasonló jelt adva, jobb oldalt tér ki.

Ködös időben, hózivatarban minden gőzös mérsékelt sebességgel járjon s menése közben csöngesen, s 5—5 percenként a gőzfűtyülővel fűtyüljön. Egyéb hajók, tutajok kürtölés, kiáltás vagy üszökesóválással adjanak jelt. A gőzösök ilyenkor megállván, 5—5 percenként csöngessenek, az időnkénti gőzfűtyülést félbehagyatván. A gőzösök, a meg nem világított hajók, malmok s egyéb — a vizen álló vagy mozgó — eszközök figyelmeztetésére időnként harsány gőzfűtyüléssel adjanak jelt.

Ha valamely hajó vagy bármi vizen járó eszköz, megfeneklett vagy elsülyedt volna, ennek vezetője tartozik az esemény helyén legalább egy negyed mérfölddel felül, vagy ha közelében valamely más hajózható víz betorkolása volna, külön ennél is egy őrt felállítani, ki az alámenőket az eseményről értesitse. Az őr, illetőleg örök mindaddig helyt álljanak, míg a megfeneklett vagy elsülyedt tárgy eltávolítva nincs. A megfeneklett vagy elsülyedt hajó, tutaj (talp, lóp) s egyéb tárgy éjjelre mindenkor egy minden oldalról látható tiszta fehér fényű lámpával megvilágítandó s a teljesen viz alá sülyedt tárgy ezenkívül nappalra is valamely, már távolról szembetűnő czölöppel vagy uszánnyal megjelölendő. Ez utóbbi jelzés a sekélyes helyeken vetett horgonyoknál se hiányozzék.

Az alsó Dunán a Greben, Tochtália és Izlás zúgóknál a hajók találkozásából származható veszélyek lehető megelőzése végett Greben alatt a pozecski őrtanya (csárdák) néven ismeretes határőri állomásnál mint jelző, egy póznán fel- s alászállitható fehér és vörös kettős gömb van felállítva. Ezen kettős gömböt az őr, ha valamely felfelé menő hajó még jóval a zúgók alatt őt gőzfűtytyel vagy csöngetéssel figyelmeztette, s a zúgokon semmi hajó nincs, felhuzza, s a fölfelé menő hajónak csak ezen adott jelzés után szabad a zúgók közé menniök; a felülről alámenő hajóknak pedig csak akkor szabad a zúgók közé menniök, ha a kettős gömb le van eresztve.

Azaz a felfelé menő hajókra nézve akkor szabad a zúgókon való átjárás, ha a kettős gömb fel van huzva; alámenőkre nézve pedig akkor, ha le van eresztve.

Réveknél, hol az átjárás könnyítésére kötél van a vizen keresztül huzva, a közeledő gőzös gőzfűtytyel vagy csöngetéssel, egyéb hajók és tutajok hangos kiáltással figyelmeztessék a révészeket; s a révészek tartoznak a kötelet azonnal leereszteni, és ha a komp (hidas, repülő hid) épen utban volna, azonnal azon parthoz sietni, melynél a hajó vagy tutaj utjából mielőbb kitérhet.

A mely hajónak más segítségére vagy kiméletére (p. sérültség esetében) szüksége van, nappal egy, az ország címere nélkül álló nemzeti lobogót, éjjel egy zöld fényű lámpát tüzzön árbocza (illetőleg őrfája) félmagasságára, e mellett csöngetéssel vagy hangos kiáltással is jelezzen.

A kikötőkön, réveken kívül álló minden hajó — a gőzösök kivételével — malom s egyéb vizi eszköz, naplementétől napkeltéig egy fehér, minden oldalról legalább 500 ölre ellátzó tiszta fényű lámpával, a gőzösök pedig egy, az árbocza vagy kéményre vont zöld lámpával legyenek megvilágítva.

A csoportosan horgonyzó hajók és a révekben egymás mellett álló hajómalmok közül, egy-egy fehér lámpával, csak a hajózáshoz legközelebb eső első s utolsó, és azon malmok világítandók meg, melyeket a malomszabályozó bizottság az első s utolsó kívül még megvilágítandónak kijelöl.

A vörös lámpák a hajózható vizekről és partjaikról — a gőzhajókat és a valamely két partot összekötő kinyitható hidat nem számítva — mindenünnen eltávolítandók.

A gőzhajózási vállalatok, valamint ezek hajóvezetői s egyéb közegei tartoznak minden eseményt, a balesetet, akár valamely a vállalathoz tartozó vagy nem tartozó egyén testi sérülésével járt, akár nem, avagy mihelyt az eset olyan, hogy az a közlekedő közönség figyelmét magára vonhatja, — azonnal a legközelebbi helyhatóságnak a végett bejelenteni, hogy az esemény felvétessék s a bajon a lehetőségig segítve legyen; egyszersmind, ha lehet, távirda útján, de mindenesetre írásban is a m. kir. közmunka- és közlekedésügyi miniszterium, illetőleg a vasuti és hajózási felügyelőségnek körülményesen bejelenteni.

Az egyéb hajózási vállalatok s vállalkozók és ezek hajóvezetői, szintén tartoznak hasonló eseteket első sorban a legközelebbi helyhatóságnak bejelenteni, egyuttal a folyam-felügyeleti közeget azonnal tudósítani, mely azokat a m. kir. közmunka- és közlekedésügyi miniszterium, illetőleg a vasuti és hajózási főfelügyelőség elé terjesztendi.

A gőzhajózási vállalatok minden külön osztálybeli hi-

vatalnoka és szolgálja egy-egy utasítással s szolgálati szabályzattal látandó el. Ezen utasítások egy-egy példánya minden felvételi helyiségben és minden közlekedő hajón nyilvántartandó.

A hajózási hivatalnokok jogosítvák mindazokat, kik a hajózási rendszabályokra vonatkozó utasításokra figyelmeztetés után sem ügyelnének, vagy olyasmit cselekedtek volna, mi az üzlet biztonságát megzavarja vagy épen veszélyezteti, közigazgatási és birói hatóságok közel nem létében letartóztatni s a legközelebb eső közigazgatási vagy birói hatóságnak átszolgáltatni.

A vállalatoknak megeskettett hivatalnokai és szolgálai szolgálatuk teljesítésében a törvény oltalmát élvezik ép ugy, mint az állam tisztviselői.

Ki a hajókon valamely, a jövedék-hivatali eljárás alá eső tárgyat akar szállítani, tartozik ezt a jövedék-hivatali eljárásnak kellően alávetni.

A vállalatok kötelessége a hajóvezetőket, a gépészeket, kormányost attól, hogy a szolgálattételeik közben idejüket a közönséggel töltsék, eltiltani.

Kik valamely hajózási vállalat hajóin utazni vagy szállítani akarnak, tartoznak a vállalat által megállapított és közzétett szállítási feltételekhez alkalmazkodni, a hajózási rendtartás által előirt — a rendre, szabályszerűsége és biztosságra vonatkozó — szabályokat pontosan megtartani s azon utasításoknak, melyeket a hajós és felvigyázó személyzet adni netán szükségesnek tart, készséggel eleget tenni.

A hajózási vállalat szolgálati vagy munkás személyzetéhez nem tartozó egyéneknek különös engedelem nélkül a kikötő-hidakra s hidhajókra lépni nem szabad, kivéve a be- és kijárást, a fel- és leszállást, s a szállitmányok feladására és átvételére meghatározott helyeket.

A tutajok (talpak, szálak) 8 ölnél szélesebbek és 36 ölnél hosszabbak nem lehetnek.

Ezen hosszúságba az elől és hátul kiálló kormánylapátok is beszámítandók.

A tutajok kellő biztossággal legyenek összeállítva s a kötőgerendáknak nem szabad a szálakon kívül állaniok. Minden tutajon, mihelyt a 10 ölnél hosszabb, legalább három s ha 20 ölnél hosszabb, legalább négy erős evező egyén alkalmazandó. A tutajok menés közben legalább 60—70 ölnyi távolságban járjanak egymásután, s a hátulsó lehetőleg az előtte járó utvonalát tartsa. Két tutajnak egymás mellett annál kevésbé egymáshoz kötve járni nem szabad.

Átvágásokba (ásásokba), hol a tilalomtáblák ki vannak

tűzve, a tutajnak bemenni nem szabad. A tutajoknak sem éjjel (napnyugta után s napfelkölte előtt) sem ködben, sem hózivatarban, sem mihelyt a víz a part színét meghaladta, járniok nem szabad.

A tutajok éjjel őrtüzekkel világítandók meg. Állásuk közben úgy helyezkedjenek, hogy egyik a másikat csak fele hosszában fődje s megállaniok sem ásások nyilásainál, sem kanyarulókban, sem szük helyeken, kivált pedig egymással szemben eső mindkét partra megoszolva, hol a hajók utjában állanának, nem szabad.

A hajózási üzlet rendessége, szabályszerűsége és biztonsága felett az állami felügyeletet, az ellenőrködést a m. kir. vasuti és hajózási felügyelőség gyakorolja, melynek hatáskörét utasítás határozza meg. Ezen felügyelőség a m. kir. közmunka- és közlekedésügyi miniszterium alatt áll.

A községi előjárók, közbiztonsági közegek és általában a közigazgatási hatóságok kötelesek a fentebbi szabályok szigorú megtartása felett őrködni, a felügyelettel megbízott hajózási személyzetnek e tekintetben különösen szerencsétlenség eseteiben a leghathatósb segélyt nyújtani, az áthágókat, a körülmények szerint őrizet alá venni és az illető hatóságnak megbüntetés végett átadni.

A hajózási és folyamrendészeti szabályok egy-egy példányával minden hajó- és tutajvezető el legyen látva, s ha az e feletti vizsgálatnál megbízott egyének kívánnák, tartoznak azt mindenkor előmutatni. Szomszéd vagy idegen tartományokból a magyar korona területére érkező idegen lobogóju hajók ezen szabályokkal a határon átlépésökkor ellátandók.

Ezen szabályok kötelező ereje nemcsak a hazai, hanem minden egyéb, — a hazai hajózható vizeken bármely lobogó alatt járó — hajóra, azok vezetőire, valamint összes személyzetére kiterjed.

*

A fennebbi határozmányok eilen vétők — a kihágás természetete szerint — 1 forinttól 500 forintig terjedhető pénzbírsággal büntettetnek azon közigazgatási hatóság által, melynek körletébe a mulasztás vagy a határozmány ellen való cselekvés történt.

Tartalom.

1. Irányelvek a tüzesetek kiderítéséhez 1
 2. A házkutatásról 11
 3. A fogolykiséretekéről 20
 4. Utmutatás a vásárfelügyeleti szolgálat teljesítésére nézve 29
 5. Utlevél és idegenrendészet 41
 6. A hajózásról és folyamrendészetről 53
-